

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi / Journal of Ottoman Legacy Studies

ISSN 2148-5704

www.osmanlimirasi.net

osmanlimirasi@gmail.com

Cilt 7, Sayı 17, Mart 2020 / Volume 7, Issue 17, March 2020

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ DÖNEMİNE AİT MANZUM BİR NAMAZ RİSALESİ

A Poetic Salah Booklet Text Belonging To The Old Anatolian Turkish Era

Makale Türü/ Article Types : Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Received Date : 26.02.2020
Kabul Tarihi/Accepted Date : 20.03.2020
Sayfa/Pages : 23-68
DOI Numarası/DOI Number : <http://dx.doi.org/10.17822/omad.2020.147>

BİLAL GÜZEL

(Arş. Gör.), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara / Türkiye, e-mail: bilalguzel87@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9287-110X>

Atıf/Citation

Güzel, Bilal, "Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Manzum Bir Namaz Risalesi", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 7/17, 2020, s. 23-68.

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), Cilt 7, Sayı 17, Mart 2020.

Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), Volume 7, Issue 17, March 2020.

ISSN: 2148-5704

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ DÖNEMİNE AİT MANZUM BİR NAMAZ RİSALESİ

A Poetic Salah Booklet Text Belonging To The Old Anatolian Turkish Era

Bilal GÜZEL

Öz: Anadolu sahasında Türkçe eserler ilk olarak 13. yüzyılın sonu ile 14. yüzyılın başlarında yazılmıştır. İlk dönemde daha çok dinî tasavvufî öğretici metinlerin yazıldığı görülmektedir. Bu dönemde dinî tasavvufî eserler çoğunlukla mesnevi nazım şekli ile yazılmıştır. Halk tipi mesneviler de denilen bu eserlerin amacı dinî tasavvufî konuları öğretmektir. Halk tipi mesneviler meclislerde halka okunmak için yazılmıştır. Bu yüzden bu eserlerin dili sadedir ve bu eserler sanattan uzaktır. Halk için yazılan bu tür mesnevilerin beyit sayısı azdır. Bu makalenin konusunu eski Anadolu Türkçesi döneminde yazılmış bir manzum namaz risalesi oluşturmaktadır. Namaz Risalesi'nin yazarı ve yazım tarihi belli değildir. Risale, mesnevi nazım şekli ile yazılmıştır. Risalede aruzun remel bahrinin “fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün” kalıbı kullanılmıştır. Risale üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümün konusu namazdır. Bu bölümde namazın farzları, sünnetleri, vacipleri, namazı bozan şeyler ve benzeri konular anlatılmaktadır. İkinci bölümün konusu abdesttir. Bu bölümde abdestin farzları, sünnetleri, adapları, abdesti bozan şeyler gibi konular anlatılmaktadır. Risalenin üçüncü ve son bölümünün konusu ise gusüldür. Bu bölümde guslün farzları ve sünnetleri anlatılmaktadır. Makalede namaz risalesinin metninin çeviri yazısı yapılmıştır. Metinden kurma işleminden sonra eserin şekil ve içerik özellikleri incelenmiştir. Makalede manzum namaz risalesinin TEBDİZ sisteminde hazırlanan bağlamli dizin, işlevsel sözlüğüne de yer verilmiştir. Makalenin sonuna namaz risalesinin tıpkıbasımı konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Eski Anadolu Türkçesi, Namaz Risalesi, Dinî Metinler

Abstract: The writing of the first Turkish works in Anatolia region dates back to the end of 13th century and the beginning of 14th century. The ritual-sufistic works cover the large part of the works written in this period. These ritual-sufistic works were mainly written in masnavi verses form. The main objective of these works, which are also called folksy masnavis, is to give information about religious issues and Sufism. These folksy masnavis were written to be read to people in social gatherings. For this reason, these works adopt a plain language and are rhetorically poor. The folksy masnavis include less couplets. This study focuses on The Poetic Salah Booklet written in Old Anatolian Turkish era. The author of The Salah Booklet and the date it was written are not definite. The booklet was written in *masnavi* verses. The booklet was written according to “fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün” Arabic prosody pattern. The Salah Booklet contains three parts. The subject of the first part is Salah. In this part, *Furūd* of salah, *sunan* of salah, *wâjibât* of salah, factors that spoil the salah and related issues are introduced. The subject of second part is ritual ablution. In this part, *Furūd*, *sunan*, rules of the ritual ablution and the factors that spoil it are detailed. The subject of the last part is *ghusl*. The last part gives information about the *Furūd* of *ghusl* and *sunan* of *ghusl*. In this study, the translation of the booklet is presented first. Next part reveals the details about booklet's form and context. In the article, the contextual directory prepared in the TEBDIZ system of verse prayer is also included in its functional dictionary. The last part contains the concordance and facsimile of The Salah Booklet.

Keywords: Old Anatolian Turkish, Salah Booklet, Religious texts

Giriş

Anadolu sahasında ilk Türkçe metinler 13. yüzyılın sonu ile 14. yüzyılın başlarında yazılmıştır. Bu dönemde yazılan metinler daha çok dinî-tasavvufî içeriklidir. İlk dönem metinleri halka din ve tasavvufu öğretmek amacıyla yazılmıştır. Bu dönem yazılan metinlerde çoğunlukla mesnevi nazım şekli kullanılmıştır.

Anadolu sahasında 13. ve 14. yüzyıllarda yazılan mesneviler “halk tipi mesneviler” ve “edebî-ilmî mesneviler” olmak üzere iki grupta tasnif edilmiştir.¹ Halk tipi mesnevilerin beş özelliği bulunmaktadır. Bunlar, beyit sayısının az olması, tek vezin ile yazılmaları, kafiye ve vezin açısından ihmalin daha çok olması, tertip özelliklerinin daha basit olması, tevhid, münacat, sebep-i telif gibi bölümlerin ya yazılmaması yahut çok kısa tutulması, halk için yazılıp meclislerde şifahi olarak okundukları için dillerinin sade, sanattan uzak olması ve dinî, ahlaki, hamasi konuları işlemesidir.² Edebî ve ilmî mesnevilerin de beş özelliği bulunmaktadır. Bu özellikler beyit sayıları daha çoktur, tek vezinli olmakla beraber farklı vezinlerle de yazılabilmişlerdir, kafiye ve vezin kusurlarının daha az olması, klasik tertip usulüne uygun yazılmaları, okunmak için yazılmış olmaları, aydın kitleye hitap ettikleri için dillerin daha ağır olmasıdır.³

1. Manzum Namaz Risalesi

Bu çalışmanın konusu olan manzum namaz risalesi de ilk dönemde yazılan halk tipi mesnevilerdendir. Eser, Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi koleksiyonu 3436/8 numarada kayıtlıdır. Eserin müellifi ve müstensihî belli değildir. Risale, içinde bulunduğu mecmuanın 30a-32b varaklarında kayıtlıdır. Risale 230x139;185x90 ölçülerindedir, 21 satırdır, talik yazı ile yazılmıştır.

Manzum risale aruzun remel bahrinin “fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün” vezni ile yazılmıştır. Bütün bölümlerde aynı vezin kullanılmış, sadece son beyit aynı bahrin “fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün” vezni ile yazılmıştır. Risalenin, sadece iki mısraında vezin kusuru bulunmaktadır. Bu durum ilk dönem metinleri için normaldir.

Namaz risalesine “Hâzâ Risâle-i Manzûme ki Nemâz-ı Şerîfün Şartları Beyânındadır” başlığı konulmuştur.⁴ Bu başlıktan risalenin namaz hakkında olduğu anlaşılır ancak risalede namazla birlikte abdest ve gusülden de bahsedilmektedir. Toplam on dokuz başlıktan oluşan namaz risalesinde sırası ile namazın şartları, farzları, vacipleri, sehiv secdesi, namazın sünnetleri, müstehapları, mekruhları, namazı bozan şeyler; abdestin farzları, sünnetleri, müstehapları, adapları, nafileleri, mekruhları, menhileri, abdesti bozanlar; guslün farzları, sünnetleri, guslü gerektiren hallerden bahsedilir. Son beyitte ise bu risaleyi okuyanı, dinleyeni, yazanı Allah’ın bağışlaması dilenir. Toplam elli dokuz beyit olan namaz risalesinde bölümlerin beyit sayıları bir ile on bir arasında değişmektedir. En uzun bölüm on bir beyit ile namazın müstehapları bölümüdür, en kısa bölüm ise birer beyit ile sehiv secdesinin anlatıldığı bölümdür.

2. Manzum Namaz Risalesinin Dil Özellikleri

Metnin dikkat çeken dil özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Yükleme hâlinde hem +ı/+i hem de +n ekleri kullanılmıştır.

Örnekler: elin, ayağın, burnın, dizin; nemâzı, başuñı

2. Ayrılma hâli eki Eski Anadolu Türkçesinde +dan/+den’dir.⁵ Ancak metinde bir örnekte kalıplaşmış olarak +dın biçimi kullanılmıştır.

Örnek: öñdın

3. Metinde ile edatının ile > +ıla/+ile > +la/+le biçimlerinin tamamı görülmektedir. Bir yerde ise birle > bile kullanılmıştır.

¹ Amil Çelebioğlu, *Türk Edebiyatı’nda Mesnevi (XV.yy. ’a kadar)*, Kitabevi Yay., İstanbul 1999, s. 45.

² Amil Çelebioğlu, *age.*, s.45.

³ Amil Çelebioğlu, *age.*, s.46.

⁴ *Namaz Risalesi*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, 3634/8, vr. 1b.

⁵ Gürer Gülsevin, *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, TDK Yay., Ankara 1997, s. 55.

Örnekler: yüzün alnın bile kırmaklık yire, pāk toprağıla, mirfağın ile kolın, şol eliyle, rahmetüñle

4. Eski Anadolu Türkçesinde bildirme çekimi teklik üçüncü şahısta düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmez, yalnızca yuvarlak ünlülü şekilleri (-dur/-dür) kullanılır. Metinde de bu şekli ile kullanılmıştır.

Örnekler: yididür, beşdür, altıdur

5. Emir çekiminde teklik ikinci şahısta -ğil/-gil ekleri çoğunlukla kullanılmıştır.

Örnekler: bulğıl, bilgil, işitgil, yarlıgağıl

6. -up/-üp zarf-fiil ekinin genişlemiş şekli -uban/-üben Eski Anadolu Türkçesinde yaygın eklerindedir.⁶ Metinde de bu ekin örneklerine rastlanır.

Örnekler: kalduruban, okuyuban, idüben, yükünüben

7. Eski Anadolu Türkçesinde az rastlanan -updur(ur)/-üpdür(ür) çekimi metinde iki kez kullanılmıştır.

Örnekler: olupdurur, olupdur

8. Metinde Eski Anadolu Türkçesine özgü işlek zarf-fiil eklerinden⁷ -ıcağ/-icek yaygın olarak kullanılmıştır. -ınca/-ince ekine ise rastlanmaz.

Örnekler: tırıcak, yuyıcak, oturıcak, terk idicek

9. -ıcağ/-icek zarf-fiil ekinin genişlemiş şekli Eski Anadolu Türkçesinde -ıcağaz/-icegez olarak kullanılmıştır.⁸ Metinde bu ek -ıcağaz şeklinde bir örnekte geçmektedir.

Örnek: varıcağaz

10. Metinde işlenen konu gereği Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin kullanım yoğunluğu fazladır. Buna bağlı olarak isim + yardımcı fiil yapısında eyle-, it-, kıl-, ol- fiilleri sıkça kullanılmıştır.

Örnekler: nazar it-, ‘amel kıl-, farz ol-, pāk eyle-

11. Metinde bugün için arkaik sayılabilecek ancak Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde görülen isim ve fiiller kullanılmıştır.

Örnekler: öri tur-, tamu, uyluğ, ır-, ağsur-, kesek, kaplayu, yükün-, yu-, yasadn-, yükün-, uğnı-, yarlıga-

2.1. Manzum Risalesinde Kullanılan Birleşik Fiiller

Namaz risalesinde isim soylu bir kelime veya zarf fiillerle etmek eylemek, itmek, kılmak, olmak, yapmak, almak, gelmek yardımcı fiilleri bir araya gelerek birleşik fiil oluşturmuştur.

2.1.1. İsim+Fiil şeklinde Yapılan Birleşik Fiiller

ibtidā it-, setr eyle-, niyyet kıl-, āb-dest al-, teyemmüm id-, terk eyle-, bātil ol-, bi-hāşıl ol-, felāh bul-, Qur‘ān okı-, secde kıl-, rükū‘ it-, şübüt bul-, ta‘yın eyle-, ‘adl ü erkān eyle-, yirlü yirince gözle-, terk id-, lāzım ol-, kaşd it-, zamm it-, revā ol-, elin kal-, (elin) bağla-, hisāb ol-, terk ol-, şevāb bul-, ‘amel kıl-, necat bul-, secde id-, ber-ā-ber eyle-, yüzün ko-, kołtuğ aç-, yire ko-, tesbīh okı-, tekbir id-, te‘hır id-, dizin götür-, ayağın döşe-, Kıbleye yönel-, tefrih id-, selam vir-, temām ol-, mekrūh id-, nesne ır-, bağdaş kur-, gözlerin yum-, tenhā tur-, fāsıd id-, óıfz id-, tahrir it-, fetḥ it-, imām ol-, tenahnuh it-, setrin aç-, zāhir ol-, cevāb vir-, zikir it-, tertib eyle-,

⁶ Güreer Gülsevin, *age.*, s. 133.

⁷ Güreer Gülsevin, *age.*, s. 125.

⁸ Güreer Gülsevin, *age.*, s. 127.

i'tibār ol-, mesh it-, āb-dest it-, ri'āyet it-, istincāk it-, mesh it-, taḥlīl it-, tekrār eyle-, istincā al-, mesh eyle-, setrin ört-, ḥū id-, kelim it-, iḥtirām ih-, du'ā okı-, iḥtirāz kııl-, şu ur-, şu dök-, nazar it-, ḥaber işit-, nāḥi ol-, isrāf eyle-, istincā id-, setr it-, naḳş id-, ḥāric ol-, cünun iriş-, fikr-i fāsıd eyle-, farz ol-, pāk eyle-, nāzil ol-, lāzım gel-, ḡusl it-, sünnet ol-,

2.1.2. Fiille Yapılan Birleşik Filler

Namaz risalesinde fiille yapılan birleşik fiil çok fazla kullanılmamıştır. Bu tür birleşik fiillere üç örnekte rastlanmaktadır:

kaldura қо-, kalduruban bağla-, olmak iste-

3. Manzum Namaz Risalesinde Kullanılan Dinî Terminoloji

Manzum namaz risalesinde pek çok dinî terim kullanılmıştır. Dinî terminolojiyi oluşturan kelimeler daha çok Arapça ve Farsçadır. Bazı terimlerin hem Arapçası hem de Farsçası kullanılmıştır. Namaz terimi çoğunlukla Farsça *namâz* ile karşılanırken bu terim yerine Arapça *salât* da kullanılmıştır. Aynı şekilde abdest terimi için çoğunlukla Farsça *âb-dest* kullanılırken bu terimin Arapçası olan *vuzû* da kullanılmıştır. Benzer bir şekilde namazlardaki oturuları ifade etmek için *tahiyyat* ve *teşehhüd* Arapça kelimelerinin yanı sıra bunların Türkçe karşılığı olan *öñ oturmak*, *şoñ oturmak* da kullanılmıştır. Cehennem kelimesi yerine de Türkçe *Tamu* kullanılmıştır. Bağlamli dizinde namaz risalesinde yer alan dinî terimlerin anlamları ve metinde geçtikleri yerler verildiği için burada verilmeyecektir.

Namaz risalesinde kullanılan dinî terimler şunlardır:

Ḳur'ân, nemâz, niyyet, teyemmüm, āb-dest, kıble, beş vaḳt, tekbir-i iftitāḥ, şoñ oturmak, secde, rükū', bâṭıl ol, vācib, şoñ taḥiyyāt, öñ oturmak, secde-i sehiv, âmın, tesbīḥ, tesmī', şenā, sūre, zamm it-, tekbir-i te'avvuz, öñ teşehhüd, sünnet, şalāt, şevāb, müstehāb, kıyām, ṭamu, secde, teşehhüd, ḥamd, tesbīḥ, tekbir, taḥiyyāt, selam vir-, mekrūḥ, ṭā'at, şaf, imām, vuzū, mesh it-, sünnet, ümmet, mażmaza, istinşāk, istincāk, besmele, taḥlīl, istincā, nafıle, du'ā okı-, irtidād, ḡusl, vaḳfe, iḥrām, rahmet, Ganj.

Metin

[30b] [1] Hāzā Risāle-i Manzūme ki Nemāz-ı Şerīfün Şartları Beyānındadır

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Her kişi kim isteye itmek nemāza ibtidā
Evvelā lā-büddür aña sekiz nesne ebedā*

'Avretin setr eyleye niyyet kıla āb-dest ala
Şu bulunmazsa teyemmüm ide pāk ṭopraḡıla

Gevdesi ṭomı nemāzı kılduḡı yir pāk ola
Kıbleye karşı ṭura beş vaḳti vaḳtiyle göre

Bu sekizden kim biri terk eyleye bâṭıl olur
Kılduḡı ger sehiv ger 'amd ile bî-ḥāşıl olur

[2] Nemāz-ı Şerīfün Farzları Beyānındadır

Altıdur farzı nemāzuñ işidüp bulḡıl felāḥ
Öri ṭurmak oḡımak Ḳur'ân tekbir iftitāḥ

Şoñ oturmak secde kılmak hem rükū' itmek temām
Biri olmasa nemāzı bāṭıl olur ve's-selām

[3] Nemāzuñ Vācibleridür

Yididür vācibleri naşş ile bulmuşdur şübüt
Eylemek ta'yin-i Qur'ān on ikiye hem kunüt

Şoñ taḥiyyāt öñ oturmak 'adl ü erkān eylemek
Cehr ü aḥfā yerlerin yirlü yirince gözlemek

[4] Secde-i Sehv Beyānındadır

Secde-i sehv vācibi terk idicek lāzım olur
Kaşd itse kılduğı eksük özi āşim olur

[5] Nemāz-ı Şerīfün Sünnetleridür

Besmele āmīn ile tesbīḥ u tesmī' ü šenā
Süre zamm itmek revā olmaz iki şoñrasına

İki elin kalduruban bağlamak ḥamd ü selām
Cümle tekbir-i te'avvuz öñ teşehhüd bā-temām

Bu nemāzuñ sünneti on dört olupdurur ḥisāb
Biri terk olunsa bulunmaz şalātuñda ševāb

[6] Nemāzuñ Müsteḥabları Beyānidur

Bellü bil yigirmi beşdür müsteḥābātü's-şalāt
Kıl 'amel bulmak dilerseñ Tamu odından necāt

Secde yirin gözleye itse nemāzında kıyām
Ayağı üstün göre kıddini kılduğda çü lām

Secde idüp göre burnın hem teşehhüdde öñin
Zamm idicek üç ya dört āyet kadar ide hemīn [31a]

Şol bileğin tutup açmak parmağın ba'de's-şürü'
Arkasın başın ber-ā-ber eylemek 'inde'r-rükū'

Başuñı kaldırmağ andan ḥamd ile indir dizüñ
Karınuñ ilerüğe tokunmamağ komak yüzüñ

Koltuğ açmak yüzün alnın bile komaklık yire
Kibleye ayakları parmaklarını döndüre

Secdeye varıcağaz burnın yire öñdin kıoya
Secdede üç yā yidi vü tesbīḥ okıya*

Başın alnın kaldura kıoya yire tekbir ide
Lık başın kaldurmasında ellerin te'hīr ide

Ellerin kaldırdığından sonra dizin götüre
Oturacak şol ayağın döşeye vü otura

Kibleye yönelde sağ ayağı parmağın diküp
Ellerin uyluğ üstine kıya tefrih idüp

Hem taḥiyyāt okuyuban vire ardınca selām
Yüzine elin sile oldı nemāzı çü tamam

[7] Nemāz-ı Şerīfün Mekrūhlarıdır

On durur mekrūh idenler bellü bilgil tã'atı
El ile oynamağ esnemek u gerinmek kıatı

Şaf arasında tırıcak sık tura ayrılmaya
Secdesi yirinde eli ile nesne ırmaya

Özri yoğ iken nemāz içinde bağdaş kırmaya
Gözlerin yummaya şafdan taşra tenhā kırmaya

Nesne düzmeye eliyle hem elin oynatmaya
Kolların yire döşeyüp çevre bakmağ itmeye

[8] Nemāz-ı Şerīfi Bozanlar Beyānındadır

Fāsıd iden nesne on dördür nemāzı key işit
Hıfz idüben şahfasına ḥātıruñ taḥrır it

Nesne yimek nesne içmek ağlamak redd-i selām
Feth itmek aña kim kendüye olmaya imām

Bî-özri itmek tenaḥnuḥ söylemek fi'l-i keşir
Setrin açmağ zāhir olmağ a'mā olduğında bir

Zikir itmek gülmek ü ağsura virmeklik cevāb
Şakalın tertīb eylemek kıazāsın ictināb

[9] Āb-destün Farzlarıdır

Āb-desti almağın farzı ki olmuşdur çehār
Olmasa ba'zı anuñ olmaz vuzūya i'tibār

Başa mesh itmek yumağ ayakların yüzün elin
Lük bile yuya ka'b u mirfağın ile kıolın [31b]

[10] Āb-destün Sünnetleridir

Āb-dest itmekligün añla ki ondur sünneti
İt ri'ayet olmağ isterseñ resülün ümmeti

Mazmaza misvāk istinşāk daḥı gusl-i yed
İtmek istincāk artmağ şart şart olmaz 'aded

Mesî itmek baş ile boyun ile kulağların
Besmele tahlîl itmek şakalın barmağların

Üçe dek her ‘uzvunuñ ğaslini tekrâr eylemek
Almak istincâ için taş iki pâre yâ kesek

[11] Āb-destüñ Müsteħablarıdır

Müsteħabı altıdır niyyetdür evvel ey ‘azîz
Başlamak şağın yumak biri biri ardınca tîz

Ķaplayu mesî eylemek başına tertîb müsteħağ
Ķağ kelâmında didügi ibtidâyla başlamak

[12] Āb-destüñ Ādâblarıdır

Altı oldı müsteħabı gibi ādâb-ı vuzû
Ķâcetinden soñra setrin örtmegi idine ħû

Şağ eliyle mażmaza_istinşâğ ide sümkürmeye
Vağt-i ħâcetde aya güne öñ ardın virmeye

Āb-destlense du‘âdan ğayrı itmeye kelâm
Ķibleye ardın öñin dönmeye idüp iħtirâm

[13] Āb-destüñ Nâfileleridir

Fî’l-ħağığa dört olur āb-dest içinde nâfile
Yuyıcağ her ‘uzvı oğımağ du‘â iħfâ ile

Ŧonına fercine şu şaçmağ tahâret soñuna
Ba‘de’l-istincâ elin diğvâra sürüp yükine

[14] Āb-desti Mekrûh İdenlerdür

Altıdır mekrûhı āb-destüñ bilüp kıl iħtirâz
Tâ ki merğüb ola Ķağ katında kılduğun nemâz

Şuya sümkürmek tükürmek yüze şu urmağ katı
Şu dökerken söylemek göze görünmek ‘avreti

Şol eliyle mażmaza_istinşâğ idüp itmek nağar
Kendüden ħâric olan nesneye işitgil ħaber

[15] Āb-destüñ Menhîleridir

Āb-dest içinde bilgil beş olupdur nâhî
Yalın ayak mesî idüp işrâf eylemek şuyı [32a]

Eksük artuğ yumak üçden ğasl farz olan yirin
Ķâsil istincâ idüp setr itmemekdür ‘avretin

[16] Āb-desti Bozanlardır

Āb-desti yidi naķş iden bil ey sevgüli ķul
Evvelā ne ħāric olursa sebīliyyetden ol

Ṭayanup yā yasdanup yā yūkinūben uyumaķ
Şavt ile gülmek nemāzda kendüzünden uġnımaķ

Ḳuşmaķ aġız ṭolı irişmek nemāzında cünūn
Fıkr-i fāsıd eylemek ya'ni_irtidād ey zū-fünūn

[17] Ğuslūñ Farzlarıdır

Ğusl içinde farz olan üç nesne oldı ġāsile
Mazmaza_istinşāķ idüp 'uzvı ķamu ṭāhir kıla

[18] Ğuslūñ Sünnetleridür

İttifāķi altıdur ġuslūñ işitgil sünneti
Gevdesinde var menı kim pāk eylemek ķatı

Ellerin fercin yumaķ her 'uzvını üç kez yumaķ
Āb-dest almaķ ġus(ü)lden soñra yumaķlık ayaķ

[19] Ğuslūñ Farzlarıdır

İştihā vü ger menı her vaķtde kim nāzil ola
Yā uyana uyħudan kendü ṭonında bevl bula

Bu ikiden kim biri bulunsa ġusl lāzım gelür
Evvelūñ adı ħaķıķı āħirūñ ħükmi olur

Dört maħalde ġusl itmek sünnet oldı ey sa'ıd
Vaķfe vü iħrām u yevm-i Cum'a ile yevm-i 'ıd

[20]

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Oķıyanı dinleyeni yazanı
Raħmetüñle yarlıġaġıl yā Ğanı

Temmet

İŞLEVSEL SÖZLÜK⁹**A**

āb-dest: *Abdest.*

1. Altıdır mekrūhī **ābdestiñ** bilüp kıl ihtirāz (*Bölüm 14, Mısra 1*). [*ābdestiñ, -iñ*]
2. Āb-desti yidi[dir] naqş iden bil ey sevgüli kul (*Bölüm 16, Mısra 1*). [*āb-desti, -i*]

āb-dest al-: *Abdest almak.*

1. ‘Avretin setr eyleye niyyet kıla **āb-dest ala**
Şu bulunmazsa teyemmüm ide pāk toprağıla (*Bölüm 1, Mısra 3*). [*āb-dest ala, -a*]
2. **Āb-dest almak** ğus(ü)lden şoñra yumaklık ayak (*Bölüm 18, Mısra 4*). [*āb-dest almak, -mak*]
3. Āb-desti almağūñ farzı ki olmuşdur çehār (*Bölüm 9, Mısra 1*). [*āb-desti almağūñ, -mağ, -uñ*]

āb-dest içinde: *Abdestin alınma anı.*

1. Fi'l-ḥakīka dört olur **āb-dest içinde** nāfile (*Bölüm 13, Mısra 1*). [*āb-dest içinde, -n, -de*]
2. Āb-dest içinde bilgil beş olupdur nāhī (*Bölüm 15, Mısra 1*). [*āb-dest içinde, -n, -de*]

āb-dest it-: *Abdest almak.*

1. Āb-dest itmekligūñ añla ki ondur sünneti (*Bölüm 10, Mısra 1*). [*āb-dest itmekligūñ, -mek, -lig, -üñ*]

āb-destlen- : *Abdest almak.*

1. Vaqt-i ḥacetde aya güne öñ arđın virmeye
Āb-destlense du‘ādan ğayrı itmeye kelām (*Bölüm 12, Mısra 5*). [*āb-destlense, -se*]

ad: *Ad, isim, san.*

1. Evvelüñ **adı** ḥakīkī āḥirüñ ḥükmi olur
Dört maḥalde ğusl itmek sünnet oldı ey sa‘īd (*Bölüm 19, Mısra 4*). [*adı, -ı*]

ādāb-ı vuzū: *Abdestin usulleri.*

1. Altı oldı müsteḥabı gibi **ādāb-ı vuzū** (*Bölüm 12, Mısra 1*). [*ādāb-ı vuzū,*]

‘aded: *Sayı.*

1. İtmek istincāk artmak şart şart olmaz **‘aded**
Mesh itmek baş ile boyun ile kulaqların (*Bölüm 10, Mısra 4*). [*‘aded,*]

‘adl ü erkān eyle-: *Namazın rükünleri; farz, vācip vb. riāyet edilmesi gereken esasları yerine getirmek.*

1. Şoñ taḥiyyāt öñ oturmak **‘adl ü erkān eylemek**
Cehr ü aḥfā yerlerin yirlü yirince gözlemek (*Bölüm 3, Mısra 3*). [*‘adl ü erkān eylemek, -mek*]

ağız tolı kus-: *Ağız dolusu kusmak.*

⁹ İşlevsel sözlüğe metindeki bağlaçlar, edatlar ve sayı sıfatları dâhil edilmemiştir.

1. Şavt ile gülmek nemâzda kendüzünden uğnımağ
Kuşmağ ağız tolu irişmek nemâzında cünün (Bölüm 16, Mısra 5). [ağız tolu kuşmağ, -mağ]

ağla-: Ağlamak.

1. Hıfz idüben şahfasına hâtırûn tahtır it
Nesne yimek nesne içmek **ağlamağ** redd-i selâm (Bölüm 8, Mısra 3). [ağlamağ, -mağ]

ağsur-: Aksırmak.

1. Setrin açmağ zâhir olmağ a‘mâ olduğında bir
Zikir itmek gülmek ü **ağsura** virmeklik cevâb (Bölüm 8, Mısra 7). [ağsura, -a]

ahfâ: Namazlarda kiraatin gizli yapılması manasına gelen fıkıh terimi.

1. Şoñ tahtıyyât öñ oturmağ ‘adl ü erkân eylemek
Ceħr ü **ahfâ** yerlerin yirlü yirince gözlemek (Bölüm 3, Mısra 4). [ahfâ,]

âhir: Sonunda, nihayet.

1. Evvelüñ adı hağkîkî **âhirüñ** hükmi olur
Dört maħalde ğusl itmek sünnet oldı ey sa‘îd (Bölüm 19, Mısra 4). [âhirüñ, -üñ]

a‘mâ ol-: Kör olmak.

1. Setrin açmağ zâhir olmağ **a‘mâ olduğında** bir
Zikir itmek gülmek ü ağsura virmeklik cevâb (Bölüm 8, Mısra 6). [a‘mâ olduğında, -duğ, -i, -n, -da]

‘amd: Bir şeyi bilerek, isteyerek, kasıtlı ve kararlı olarak yapmak.

1. Bu sekizden kim biri terk eyleye bātıl olur
Kılduğı ger sehv ger ‘**amd** ile bî-hâşıl olur (Bölüm 1, Mısra 8). [‘amd,]

‘amel kıl-: İş yapmak.

1. Bellü bil yigirmi beşdir müstehâbâtü‘ş-şalât
Kıl ‘amel bulmağ dilersenñ Tamu odından necât (Bölüm 6, Mısra 2). [‘amel kıl,]

‘amîn: "Öyle olsun, Allah kabul etsin" anlamlarında, duaların arasında ve sonunda kullanılan bir söz.

1. Besmele **‘amîn** ile tesbîh u tesmî‘ ü senâ
Süre zamm itmek revâ olmaz iki şoñrasına (Bölüm 5, Mısra 1). [‘amîn,]

añla-: Anlamak.

1. Āb-dest itmekligüñ **añla** ki ondur sünneti (Bölüm 10, Mısra 1). [añla,]

ardınca: Arkasından.

1. Ellerin uyluğ üstine kıya tefrîh idüp
Hem tahtıyyât okuyuban vire **ardınca** selâm (Bölüm 6, Mısra 21). [ardınca,]

art-: *Fazlalaşmak, çoğalmak.*

1. İtmek istincāk **artmak** şart şart olmaz ‘aded
Mesh itmek baş ile boyun ile kulağların (Bölüm 10, Mısra 4). [artmak, -mak]

‘**avret:** *Vücûdun, görünmesi ve gösterilmesi dince haram ve ayıp sayılan, örtülmesi şart olan mahrem yeri, edep yeri, ut yeri.*

1. ‘Avretin setr eyleye niyyet kıla āb-dest ala
Şu bulunmazsa teyemmüm ide pāk toprağıla (Bölüm 1, Mısra 3). [‘avretin, -in]
2. Şu dökerken söylemek göze görünmek ‘**avreti**
Şol eliyle mażmaza istinşāk idüp itmek nazār (Bölüm 14, Mısra 4). [‘avreti, -i]

‘**avretin setr it-:** *Vücûdun, görünmesi ve gösterilmesi dince haram ve ayıp sayılan ve örtülmesi şart olan mahrem yerlerini örtmek.*

1. Ğāsıl istincā idüp setr itmemekdir ‘avretin (Bölüm 15, Mısra 4). [‘avretin setr itmemekdir, -me, -mek, -dir]

ay: *Ay, kamer.*

1. Vaqt-i hācetde **aya** güne öñ ardın virmeye
Āb-destlense du ‘ādan ğayrı itmeye kelām (Bölüm 12, Mısra 4). [aya, -a]

ayağı üsti: *Ayağın üst kısmı.*

1. Ayağı üstin göre kıddini kılduğda çü lām
Secde idüp göre burnın hem teşehhüdde öñin (Bölüm 6, Mısra 4). [ayağı üstin, -n]

ayak yu-: *Abdest alırken ayağı yıkamak.*

1. Āb-dest almak ğus(ü)lden soñra yumaklık **ayak** (Bölüm 18, Mısra 4). [ayak,yu-, -mak]

ayakları parmaklarını kibleye döndür-: *Namazda ayak parmaklarının kible yönünü göstermesi.*

1. Kibleye ayakları parmaklarını döndüre
Secdeye varıcağız burnın yire öñdin kıoya (Bölüm 6, Mısra 12). [ayakları parmaklarını kibleye döndüre, -e]

āyet: *Ayet, Kur’ân-ı Kerim’deki sureleri meydana getiren kelime veya cümlelerden her biri.*

1. Zamm idicek üç ya dört **āyet** kadar ide hemīn
Şol bileğiiñ tutup açmak parmağın ba‘de’ş-şürü’ (Bölüm 6, Mısra 6). [āyet,]

ayrıl-: *Ayrılmak, ayrı durmak.*

1. El ile oynamak esnemek u gerinmek kıatı
Şaf arasında tırıcak sık tıra **ayrılmaya** (Bölüm 7, Mısra 3). [ayrılmaya, -ma, -y, -a]

‘**aziz:** *Saygı duyulan, hürmet edilen, sevgili, dost.*

1. Müsteħabı altıdır niyyetdir evvel ey ‘**aziz** (Bölüm 11, Mısra 1). [‘aziz,]

B

ba‘de’l-istincā: *Büyük abdesti yaptıktan sonra.*

1. Ba‘de’l-istincā elin dīvāra sürüp yüküne (Bölüm 13, Mısra 4). [ba‘de’l-istincā,]

ba‘de’ş-şürü‘: *Başladıktan sonra.*

1. Zamm idicek üç ya dört āyet kadar ide hemīn
Şol bilegiñ tıtuup açmak parmağın **ba‘de’ş-şürü‘** (Bölüm 6, Mısra 7). [ba‘de’ş-şürü‘,]

bağdaş kur-: *Bağdaş vaziyetinde oturmak.*

1. Secdesi yirinde eli ile nesne ırmaya
‘Özri yoğ iken nemāz içinde **bağdaş kırmaya** (Bölüm 7, Mısra 5). [bağdaş kırmaya, -ma, -y, -a]

barmak: *Parmak.*

1. Besmele taħlil itmek şaķalın **barmaqların**
Üçe dek her ‘uzvunuñ ğaslini tekrār eylemek (Bölüm 10, Mısra 6). [barmaqların, -lar, -ın]

baş: *Kafa, ser.*

1. Arķasın başın ber-ā-ber eylemek ‘inde’r-rükū‘
Başuñı kıldırmağ andan ğamd ile indir dizüñ (Bölüm 6, Mısra 9). [başuñı, -uñ, -ı]
2. Olmasa ba‘zı anuñ olmaz vuzūya i‘tibār
Başa meş itmek yumaķ ayakların yüzün elin (Bölüm 9, Mısra 3). [başa, -a]
3. Başlamak şağın yumaķ biri biri ardınca tiz
Kıplayu meş eylemek **başına** tertib müsteħaķ (Bölüm 11, Mısra 3). [başına, -ı, -n, -a]
4. İtmek istincāķ artmak şart şart olmaz ‘aded
Meş itmek **baş** ile boyun ile kılaķların (Bölüm 10, Mısra 5). [baş,]

başın alın kıldura yire ko-: *Namazda secde hareketini tekrar etmek.*

1. Secdede üç yā yidi vü tesbīħ okıya
Başın alın kıldura kıya yire tekbīr ide (Bölüm 6, Mısra 15). [başın alın kıldura yire kıya, -y, -a]

başın arkası: *Başın arka kısmı.*

1. Arķasın başın ber-ā-ber eylemek ‘inde’r-rükū‘
Başuñı kıldırmağ andan ğamd ile indir dizüñ (Bölüm 6, Mısra 8). [başın arkasın, -n]

başın kal-: *Namazda secdeden kalkmak.*

1. Līk **başın kıldurmasında** ellerin te‘hūr ide
Ellerin kıldurduğundan şoñra dizin ğötüre (Bölüm 6, Mısra 16). [başın kıldurmasında, -dur, -ma, -sın, -da]

başla-: *Başlamak.*

1. Ğaķ kelāmında didügi ibtidāyla **başlamak** (Bölüm 11, Mısra 4). [başlamak, -mak]

2. Başlamak sağın yumağ biri biri ardınca tîz
Kıyay mesh eylemek başına tertîb müsteħaḳ (Bölüm 11, Mısra 2). [başlamak, -mak]

bā-temām: *Tamamıyla.*

1. İki elin kalduruban bağlamak ḥamd ü selām
Cümle tekbîr-i te'avvuz ön teşehhüd **bā-temām** (Bölüm 5, Mısra 4). [bā-temām,]

bāṭıl ol-: *Doğru ve sahih olmamak.*

1. Bu sekizden kim biri terk eyleye **bāṭıl olur**
Kılduğı ger sehv ger 'amd ile bî-hāşıl olur (Bölüm 1, Mısra 7). [bāṭıl olur, -ur]
2. Şoñ oturmak secde kılmak hem rükū' itmek temām
Biri olmasa nemāzı **bāṭıl olur** ve's-selām (Bölüm 2, Mısra 4). [bāṭıl olur, -ur]

ba'zî: *Birtakım, bir kısım.*

1. Olmasa **ba'zî** anuñ olmaz vuzūya i'tibār
Başa mesh itmek yumağ ayakların yüzün elin (Bölüm 9, Mısra 2). [ba'zî,]

bellü: *Belli, açık.*

1. On durur mekrūh idenler **bellü** bilgil tã'atı (Bölüm 7, Mısra 1). [bellü,]
2. Bellü bil yigirmi beşdir müsteħabātu's-şalāt
Kıl 'amel bulmak dilersenñ Tāmu odından necāt (Bölüm 6, Mısra 1). [bellü,]

ber-ā-ber eyle-: *Birlikte yapmak.*

1. Arḳasın başın **ber-ā-ber eylemek** 'inde'r-rükū'
Başuñı kaldırmağ andan ḥamd ile indir dizüñ (Bölüm 6, Mısra 8). [ber-ā-ber eylemek, -le, -mek]

beş vakt: *Bir günde kılınması farz olan namazlar.*

1. Gevdesi ṭonı nemāzı kılduğı yir pāk ola
Kıbleye karşı tūra **beş vakti** vaktiyle göre (Bölüm 1, Mısra 6). [beş vakti, -i]

besmele: *"Bağışlayan ve esirgeyen Allah'ın adıyla" mânâsına gelen Bismillâhirrahmânirrahim sözünün ismi.*

1. Besmele âmîn ile tesbîḥ u tesmî' ü şenā
Süre zamm itmek revā olmaz iki şoñrasına (Bölüm 5, Mısra 1). [besmele,]
2. Besmele taḥlîl itmek şaḳalın barmağların
Üçe dek her 'uzvunuñ ğaslini tekrār eylemek (Bölüm 10, Mısra 6). [besmele,]

bevl: *Sidik, idrar.*

1. Yā uyana uyḥudan kendü ṭonında **bevl** bula
Bu ikiden kim biri bulunsa ğusl lâzım gelür (Bölüm 19, Mısra 2). [bevl,]

bî-hāşıl ol-: *Faydasız olmak.*

1. Bu sekizden kim biri terk eyleye bāṭıl olur
Kılduğı ger sehv ger ‘amd ile **bī-hāşıl olur** (Bölüm 1, Mısra 8). [*bī-hāşıl olur, -ur*]

bī-‘özü: Mazeretsiz.

1. Feth itmek aña kim kendüye olmaya imām
Bī-‘özü itmek tenahnuh söylemek fi‘l-i keşir (Bölüm 8, Mısra 5). [*bī-‘özü,*]

bil-: Bilmek.

1. Bellü **bil** yigirmi beşdir müsteḥābātü’ş-şalāt
Kıl ‘amel bulmağ dilersen Ṭamu odından necāt (Bölüm 6, Mısra 1). [*bil,*]
2. On durur mekrüh idenler bellü **bilgil** ṭā‘atı (Bölüm 7, Mısra 1). [*bilgil, -gil*]
3. (Bölüm 7, Mısra 1). [*bilgil, -gil*]
4. Altıdır mekrühı ābdestiñ **bilüp** kıl ihtirāz (Bölüm 14, Mısra 1). [*bilüp, -üp*]
5. Āb-dest içinde **bilgil** beş olupdur nāhī (Bölüm 15, Mısra 1). [*bilgil, -gil*]
6. Āb-desti yidi[dir] naşş iden **bil** ey sevgüli kıl (Bölüm 16, Mısra 1). [*bil,*]

biri biri ardınca: Peş peşe.

1. Başlamak şağın yumağ **biri biri ardınca** tiz
Kıplayı mesh eylemek başına tertib müsteḥāk (Bölüm 11, Mısra 2). [*biri biri ardınca,*]

boyun: Boyun.

1. İtmek istincāk artmak şart şart olmaz ‘aded
Mesh itmek baş ile **boyun** ile kulağların (Bölüm 10, Mısra 5). [*boyun,*]

bul-: Bulmak.

1. ‘Avretin setr eyleye niyyet kıla āb-dest ala
Şu **bulunmazsa** teyemmüm ide pāk toprağıla (Bölüm 1, Mısra 4). [*bulunmazsa, -un, -maz, -sa*]
2. Yā uyana uyḥudan kendü ṭonında bevl **bula**
Bu ikiden kim biri bulunsa ğusl lāzım gelür (Bölüm 19, Mısra 2). [*bula, -a*]

bulun-: Bulunmak.

1. Yā uyana uyḥudan kendü ṭonında bevl bula
Bu ikiden kim biri **bulunsa** ğusl lāzım gelür (Bölüm 19, Mısra 3). [*bulunsa, -sa*]

burnın yire ko-: Namazda secde esnasında burnu yere değıdirmek.

1. Kıbleye ayakları parmağlarını döndüre
Secdeye varıcağız burnın yire öñdin kıya (Bölüm 6, Mısra 13). [*burnın yire kıya, -y, -a*]

burun: Burun.

1. Ayağı üstün göre kıddini kılduğda çü lām
Secde idüp göre **burnın** hem teşehhüdde öñin (Bölüm 6, Mısra 5). [*burnın, -ın*]

C

cehr: Namazda fatiha, zammu sureyi açıktan ve yüksek sesle okumak.

1. Şoñ taḥiyyāt öñ oturmak ‘adl ü erkân eylemek
Cehr ü aḥfâ yerlerin yirlü yirince gözlemek (Bölüm 3, Mısra 4). [cehr,]

cevâb vir-: Cevap vermek.

1. Setrin açmak zâhir olmak a‘mâ olduğunda bir
Zikir itmek gülmek ü aḡsura virmeklik cevâb (Bölüm 8, Mısra 7). [cevâb virmeklik, -mek, -lik]

cümle: Bütün.

1. İki elin kalduruban bağlamak ḥamd ü selâm
Cümle tekbir-i te‘avvuz öñ teşehhüd bâ-temâm (Bölüm 5, Mısra 4). [cümle,]

cünün iriş-: İnsanın dış âlemlle ilgisini kesecek şekilde aşk ve cezbeyle kapılması.

1. Şavt ile gülmek nemâzda kendüzünden uğnımak
Kuşmak aḡız tolı irişmek nemâzında cünün (Bölüm 16, Mısra 5). [cünün irişmek, -mek]

Ç

çevre bak-: Etrafa bakmak.

1. Kolların yire döşeyüp çevre bakmak itmeye (Bölüm 7, Mısra 8). [çevre bakmak, -mak]

D

di-: Söylemek.

1. Ḥaḡ kelâmında didüḡi ibtidâyyla başlamak (Bölüm 11, Mısra 4). [didüḡi, -düḡ, -i]

dile-: Arzu etmek, istemek, talep etmek.

1. Bellü bil yigirmi beşdir müsteḥâbâtü’ş-şalât
Ḳıl ‘amel bulmak dilersenñ Ṭamu odından necât (Bölüm 6, Mısra 2). [dilerseñ, -r, -se, -ñ]

dinle-: Dinlemek, kulak vermek.

1. Okıyanı dinleyeni yazanı (Bölüm 20, Mısra 1). [dinleyeni, -y, -en, -i]

dīvâr: Duvar.

1. Ba‘de’l-istincâ elin dīvâra sürüp yükine (Bölüm 13, Mısra 4). [dīvâra, -a]

dizin götür-: Dizi yerden kaldırmak.

1. Lîk başın kaldurmasında ellerin te’ḥîr ide
Ellerin kaldurduğundan şoñra dizin götüre (Bölüm 6, Mısra 17). [dizin götüre, -e]

dizüñ indir-: Dizi yere indirmek.

1. Arḡasın başın ber-â-ber eylemek ‘inde’r-rükü’
Başuñı kaldırmaḡ andan ḥamd ile indir dizüñ (Bölüm 6, Mısra 9). [dizüñ indir, -dir]

du'â: Allah'a yalvarma; niyaz.

1. Vakt-i hâcetde aya güne ön ardın virmeye
Âb-destlense **du'âdan** gayrı itmeye kelâm (Bölüm 12, Mısra 5). [du'âdan, -dan]

du'â okı-: Dua okunmak.

1. Yuyıcağ her 'uzvı okımağ du'â ihfâ ile
Tönına fercine şu saçmağ tahâret şöñuna (Bölüm 13, Mısra 2). [du'â okımağ, -mağ]

durur: -dur, bildirme hâl eki.

1. On **durur** mekrûh idenler bellü bilgil tâ'atı (Bölüm 7, Mısra 1). [durur,]

E

ebedâ: Ebediyen, daima.

1. Her kişi kim isteye itmek nemâza ibtidâ
Evvelâ lâ-büddür aña sekiz nesne **ebedâ** (Bölüm 1, Mısra 2). [ebedâ,]

eksük artuk: Eksik veya fazla.

1. Yalın ayak mesh idüp isrâf eylemek şuyı
Eksük artuk yumağ üçden ğasl-i farz olan yerin (Bölüm 15, Mısra 3). [eksik artuk,]

eksük: Eksik.

1. Secde-i sehv vâcibi terk idicek lâzım olur
Kaşdı itse kılduğı **eksük** özi âşim olur (Bölüm 4, Mısra 2). [eksük,]

el: El.

1. Lîk başın kaldurmasında **ellerin** te' hîr ide
Ellerin kaldurduğundan şöña dizin götüre (Bölüm 6, Mısra 16). [ellerin, -ler, -in]
2. Ba'de'l-istincâ **elin** dîvâra sürüp yükine (Bölüm 13, Mısra 4). [elin, -in]
3. Şu dökerken söylemek göze görünmek 'avreti
Şol **eliyle** mazmaza istinşâğ idüp itmek nazar (Bölüm 14, Mısra 5). [eliyle, -i, -y, -le]
4. Gevdesinde var menî kim pāk eylemek katı
Ellerin fercin yumağ her 'uzvını üç kez yumağ (Bölüm 18, Mısra 3). [ellerin, -ler, -in]
5. Olmasa ba'zı anuñ olmaz vuzûya i'tibâr
Başa mesh itmek yumağ ayakların yüzün **elin** (Bölüm 9, Mısra 3). [elin, -in]
6. Hâcetinden şöña setrin örtmeği idine hū
Şağ **eliyle** mazmaza istinşâğ ide sümkürmeye (Bölüm 12, Mısra 3). [eliyle, -i, -y, -le]

el ile oyna-: Kişinin kendi eli ile oynaması.

1. **El ile oynamak** esnemek u gerinmek katı
Şaf arasında tırıcağ sık tıra ayrılmaya (Bölüm 7, Mısra 2). [el ile oynamak, -mak]

eli ile nesne ir-: Eli ile her hangi bir şeyi uzaklaştırmak.

1. Secdesi yirinde **eli ile nesne ırmaya**
‘Özri yoğ iken nemâz içinde bağdaş kırmaya (Bölüm 7, Mısra 4). [eli ile nesne ırmaya, -ma, -y, -a]

elin oynat-: Elleri hareket ettirmek.

1. Gözlerin yummaya şafdan taşra tenhâ tırmaya
Nesne düzmeye eliyle hem **elin oynatmaya** (Bölüm 7, Mısra 7). [elin oynatmaya, -ma, -y, -a]

elin yüzine sil-: Namazın sonunda dua okuduktan sonra elleri yüze sürmek.

1. **Yüzine elin sile** oldı nemâzı çü temâm (Bölüm 6, Mısra 22). [elin yüzine sile, -e]

elin yüzün ayakların yu-: Abdest alırken yıkanması farz olan yerleri yıkamak.

1. Olmasa ba‘zı anuñ olmaz vuzûya i‘tibâr
Başa mesh itmek **yumağ ayakların yüzün elin** (Bölüm 9, Mısra 3). [elin yüzün ayakların yumağ, -mak]

eliyle nesne düz-: Eliyle nesne düzeltmek.

1. Gözlerin yummaya şafdan taşra tenhâ tırmaya
Nesne düzmeye eliyle hem elin oynatmaya (Bölüm 7, Mısra 7). [eliyle nesne düzmeye, -me, -y, -e]

ellerin kaldur-: Elleri yerden kaldırmak.

1. Lîk başın kaldurmasında ellerin te‘hîr ide
Ellerin kaldurduğundan soñra dizin götüre (Bölüm 6, Mısra 17). [ellerin kaldurduğundan, -duğ, -un, -dan]

ellerin uyluğ üstine ko-: Namazdaki oturuşlarda elleri dizin üstüne koymak.

1. **Ellerin uyluğ üstine kıya** tefrîh idüp
Hem tañıyyât okuyuban vire ardınca selâm (Bölüm 6, Mısra 20). [ellerin uyluğ üstine kıya, -a-ler, -in]

esne-: Esnemek.

1. El ile oynamak **esnemek** u gerinmek kıtı
Şaf arasında tırıcak sık tıra ayrılmaya (Bölüm 7, Mısra 2). [esnemek, -mek]

evvel: Önce.

1. **Evvelüñ** adı haqîkî âhîrüñ hükmi olur
Dört maħalde ğusl itmek sünnet oldı ey sa‘îd (Bölüm 19, Mısra 4). [evvelüñ, -üñ]
2. Müsteħabı altıdır niyyetdir **evvel** ey ‘azîz (Bölüm 11, Mısra 1). [evvel,]

evvelâ: Öncelikle, ilk olarak.

1. Her kışı kim isteye itmek nemâza ibtidâ
Evvelâ lâ-büddür aña sekiz nesne ebedâ (Bölüm 1, Mısra 2). [evvelâ,]

2. **Evvelâ** ne hâric olursa sebîliyyetden ol
 Tayanup yâ yasadunup yâ yükünüben uyumağ (Bölüm 16, Mısra 2). [evvelâ,]

F

farz: *Dinen mutlak surette yapılması gereken.*

1. Āb-desti almağun **farzı** ki olmuşdur çehâr (Bölüm 9, Mısra 1). [farzı, -ı]

farz ol-: *Dinen şart ve gerekli olmak.*

1. Ğusl içinde **farz olan** üç nesne oldu ğāsile (Bölüm 17, Mısra 1). [farz olan, -an]

fāsīd it-: *Namazı bozmak.*

1. **Fāsīd iden** nesne on dördür nemāzı key işit (Bölüm 8, Mısra 1). [fāsīd iden, -en]

felâh bul-: *Kurtulmak, selâmete ermek.*

1. Altıdır farzı nemāzıñ işidüp **bulğıl felâh**
 Öri turmak oğımak Qur'an tekbir iftitâh (Bölüm 2, Mısra 1). [felâh bulğıl, -ğıl]

ferc: *Avret yeri, utyeri, edep yeri.*

1. Yuyıcağ her 'uzvı oğımak du'ā ihfâ ile
 Tönına **fercine** şu saçmağ tahâret şoñuna (Bölüm 13, Mısra 3). [fercine, -i, -n, -e]

fercin yu-: *Gusül abdesti almadan önce genital bölgeyi yıkamak.*

1. Gevdesinde var menî kim pāk eylemek çatı
 Ellerin **fercin** yumağ her 'uzvını üç kez yumağ (Bölüm 18, Mısra 3). [fercin, -in; yu-,mağ]

feth it-: *Başlamak. II Namazda imama uymak.*

1. **Feth itmek** aña kim kendüye olmaya imām
 Bî-özr itmek tenahnuh söylemek fi'l-i keşir (Bölüm 8, Mısra 4). [feth itmek, -mek]

fikr-i fāsīd eyle-: *Kötü düşüncelere kapılmak.*

1. **Fikr-i fāsīd eylemek** ya'nî irtidād ey zū-fünün (Bölüm 16, Mısra 6). [fikr-i fāsīd eylemek, -mek]

fi'l-hakīka: *Hakikatte, esasında, hakikaten, doğrusu.*

1. **Fi'l-hakīka** dört olur āb-dest içinde nāfile (Bölüm 13, Mısra 1). [fi'l-hakīka,]

fi'l-i kesir söyle-: *Çok söz söylemek.*

1. Feth itmek aña kim kendüye olmaya imām
 Bî-özr itmek tenahnuh **söylemek fi'l-i kesir** (Bölüm 8, Mısra 5). [fi'l-i kesir söylemek, -mek]

G

ġani: “Zengin, kendi varlığıyla yetinip başkasına muhtaç olmayan, müstaġni” anlamına gelen kelime Allah'ın isimlerindedir.

1. Raġmetüñle yarlıġaġıl yâ **Ġani**
Temmet (Bölüm 20, Mısra 2). [*ġani,*]

ġasil: Yıkanmış.

1. **Ġasil** istincâ idüp setr itmemekdir ‘avretin (Bölüm 15, Mısra 4). [*ġasil,*]

ġasil: Yıkamak.

1. Ġusl içinde farz olan üç nesne oldı **ġasile** (Bölüm 17, Mısra 1). [*ġasile, -e*]

ġasl: Yıkamak.

1. Besmele taġlil itmek şaġalın barmaġların
Üçe dek her ‘uzvunuñ **ġaslini** tekrâr eylemek (Bölüm 10, Mısra 7). [*ġaslini, -i, -n, -i*]

ġasl-i farz ol- : Abdest alırken yıkanması farz olan yerler.

1. Yalın ayak mesh idüp isrâf eylemek şuyı
Eksik artık yumaġ üçden **ġasl-i farz olan yerin** (Bölüm 15, Mısra 3). [*ġasl-i farz olan yerin, -in*]

ġavrı: Başka.

1. Vaġt-i ġacetde aya güne öñ ardın virmeye
Āb-destlense du ‘adan **ġavrı** itmeye kelâm (Bölüm 12, Mısra 5). [*ġavrı,*]

ġevde: Gövde, beden, vücut.

1. Gevdesinde var menî kim pāk eylemek ġatı
Ellerin fercin yumaġ her ‘uzvını üç kez yumaġ (Bölüm 18, Mısra 2). [*gevdesinde, -si, -n, -de*]
2. Gevdesi tonı nemâzı kılduġı yir pāk ola
Kıbleye karşı tura beş vaġti vaġtiyle göre (Bölüm 1, Mısra 5). [*gevdesi, -si*]

ġör-: Görmek.

1. Ayaġı üstün **ġöre** ġaddini kılduġda çü lām
Secde idüp **ġöre** burnın hem teşehhüdde öñin (Bölüm 6, Mısra 4). [*ġöre, -e*]
2. Ayaġı üstün **ġöre** ġaddini kılduġda çü lām
Secde idüp **ġöre** burnın hem teşehhüdde öñin (Bölüm 6, Mısra 5). [*ġöre, -e*]

ġöze ġörin-: Açılmak, görünmek.

1. Şu dökerken söylemek **ġöze ġörinmek** ‘avreti
Şol eliyle maźmaza istinşāk idüp itmek nazâr (Bölüm 14, Mısra 4). [*ġöze ġörinmek, -mek*]

ġözle-: Bakmak.

1. Secde yirin **ġözleye** itse nemâzında kıyâm (Bölüm 6, Mısra 3). [*ġözleye, -y, -e*]

gözlerin yum-: Gözlerini kapatmak.

1. Gözlerin yummaya şafdan taşra tenhâ тұrmaya
Nesne düzmeye eliyle hem elin oynatmaya (Bölüm 7, Mısra 6). [gözlerin yummaya, -ma, -y, -a]

gül-: Gülmek.

1. Setrin açmak zâhir olmak a' mā olduğunda bir
Zikir itmek **gülmek** ü ağsura virmeklik cevâb (Bölüm 8, Mısra 7). [gülmek, -mek]
2. Şavt ile **gülmek** nemâzda kendüzünden uğnımak
Kuşmak ağız tolu irişmek nemâzında cünün (Bölüm 16, Mısra 4). [gülmek, -mek]

gün: Güneş.

1. Vaqt-i hâcetde aya **güne** öñ ardın virmeye
Âb-destlense du'âdan gayrı itmeye kelâm (Bölüm 12, Mısra 4). [güne, -e]

ğusl: Dînin gerekli kıldığı durumlarda ve şekilde bütün vücûdu yıkamak sûretiyle alınan abdest, boy abdesti.

1. İttifâkî altıdır **ğuslûñ** işitgil sünneti (Bölüm 18, Mısra 1). [ğuslûñ, -üñ]
2. Yâ uyana uyğudan kendü tonında bevl bula
Bu ikiden kim biri bulunsa **ğusl** lâzım gelür (Bölüm 19, Mısra 3). [ğusl,]
3. Âb-dest almak **ğus(ü)lden** sonra yumaçlık ayak (Bölüm 18, Mısra 4). [ğus(ü)lden, -den]

ğusl içinde: Gusül abdesti alınan an.

1. Ğusl içinde farz olan üç nesne oldı ğäsile (Bölüm 17, Mısra 1). [ğusl içinde, -n, -de]

ğusl it-: Gusül abdesti almak.

1. Evvelüñ adı haqîkî âhirüñ hükmi olur
Dört maħalde **ğusl itmek** sünnet oldı ey sa'îd (Bölüm 19, Mısra 5). [ğusl itmek, -mek]

ğusl-i yed: Elleri yıkamak.

1. İt ri'âyet olmak isterseñ resülün ümmeti
Mażmaza misvâk istinşâk dahı **ğusl-i yed** (Bölüm 10, Mısra 3). [ğusl-i yed,]

H**haber işit-:** Duymak, öğrenmek.

1. Kendüden hâric olan nesneye **işitgil haber** (Bölüm 14, Mısra 6). [haber işitgil, -gil]

hâcet: Tuvalet ihtiyacı.

1. **Hâcetinden** sonra setrin örtmeği idine hū
Şağ eliyle mażmaza istinşâk ide sümküriye (Bölüm 12, Mısra 2). [hâcetinden, -i, -n, -den]

hak katı: Allah katı, Allah indinde.

1. Tâ ki merğüb ola **Hak katında** kıldığıñ nemâz
Şuya sümkürmek tükürmek yüze şu urmaç katı (Bölüm 14, Mısra 2). [hak katında, -n, -da]

hak kelâmı: *Kuran-ı Kerim.*

1. **Hak kelâmında** didügi ibtidâyla başlamak (*Bölüm 11, Mısra 4*). [*hak kelâmında, -n, -da*]

hakikî: *Gerçek.*

1. Evvelün adı **hakikî** ahirün hükmi olur
Dört maħalde ğsul itmek sünnet oldı ey sa'ıd (*Bölüm 19, Mısra 4*). [*hakikî,*]

hamd: *Allah'a olan şükran duygularını bildirme.*

1. İki elin kalduruban bağlamak **hamd** ü selām
Cümle tekbîr-i te'avvuz ön teşehhüd bā-temām (*Bölüm 5, Mısra 3*). [*hamd,*]
2. Arkasın başın ber-ā-ber eylemek 'inde'r-rükū'
Başuñı kaldırmağ andan **hamd** ile indir dizüñ (*Bölüm 6, Mısra 9*). [*hamd,*]

hāric ol-: *Dışarı çıkmak.*

1. Evvelā ne **hāric olursa** sebīliyyetden ol
Tayanup yā yadsanup yā yükünüben uyumağ (*Bölüm 16, Mısra 2*). [*hāric olursa, -ur, -sa*]

hātıruñ tahrîr it-: *Aklına yazmak.*

1. Hıfz idüben şahfasına **hātıruñ tahrîr it**
Nesne yimek nesne içmek ağlamağ redd-i selām (*Bölüm 8, Mısra 2*). [*hātıruñ tahrîr it,*]

hemîn: *Bir de; üstelik.*

1. Zamm idicek üç ya dört āyet kadar ide **hemîn**
Şol bileğññ tıtuup açmağ parmağın ba'de's-şürü' (*Bölüm 6, Mısra 6*). [*hemîn,*]

her kişi: *Herkes.*

1. **Her kişi** kim isteye itmek nemāza ibtidā
Evvelā lā-büddür aña sekiz nesne ebedā (*Bölüm 1, Mısra 1*). [*her kişi,*]

her vakt: *Her vakit, her zaman.*

1. İştihā vü ger menī **her vaktde** kim nāzil ola (*Bölüm 19, Mısra 1*). [*her vaktde, -de*]

hıfz it-: *Ezberlemek, öğrenmek.*

1. Hıfz idüben şahfasına hātıruñ tahrîr it
Nesne yimek nesne içmek ağlamağ redd-i selām (*Bölüm 8, Mısra 2*). [*hıfz idüben, -üben*]

hisāb: *Hesap.*

1. Bu nemāzuñ sünneti on dört olup durur **hisāb**
Biri terk olunsa bulunmaz şalātuñda şevāb (*Bölüm 5, Mısra 5*). [*hisāb,*]

hū idin-: *Huy edinmek.*

1. Hâcetinden sonra setrin örtmeği **idine hû**
Sağ eliyle mazmaza istinşâk ide sümküriye (Bölüm 12, Mısra 2). [*hû idine, -e*]

hükmi ol-: Gereğini yapmanın gerekmesi.

1. Evvelün adı haqîkî âhirün **hükmi olur**
Dört maħalde ğusl itmek sünnet oldu ey sa'îd (Bölüm 19, Mısra 4). [*hükmi olur, -ur*]

İ

ibtidâ: Besmele.

1. Haq kelâmında didüğü **ibtidâyla** başlamak (Bölüm 11, Mısra 4). [*ibtidâyla, -y, -la*]

ibtidâ it-: Başlamak.

1. Her kişi kim isteye **itmek** nemâza **ibtidâ**
Evvelâ lâ-büddür aña sekiz nesne ebedâ (Bölüm 1, Mısra 1). [*ibtidâ itmek, -mek*]

iftitâh tekbir(i): Namaza başlarken söylenen tekbir.

1. Altıdır farzı nemâzın işidüp bulğıl felâh
Öri tırmak oqımaq Qur'an **tekbir iftitâh** (Bölüm 2, Mısra 2). [*iftitâh tekbir, -*]

ihfâ ile: Gizlice, sessizce.

1. Yuyıcağ her 'uzvı oqımaq du'â **ihfâ ile**
Tonına fercine şu şaçmaq tahâret şoñuna (Bölüm 13, Mısra 2). [*ihfâ ile, -*]

ihrâm: Hacceden Müslüman erkeklerin dikişsiz, beyaz bir peştemal ve omuza alınan bir havludan, kadınların ise bolca bir elbiseden ibâret olan ve kefeni andıran kıyâfetleri.

1. Vaqfe vü **ihrâm** u yevm-i Cum'a ile yevm-i 'îd (Bölüm 19, Mısra 6). [*ihrâm, -*]

ihtirâm id-: Hümet etmek, saygı göstermek.

1. Kıbleye ardın oñın dönmeye idüp ihtirâm (Bölüm 12, Mısra 6). [*ihtirâm idüp, -üp*]

ihtirâz kıl: Çekinmek, sakınmak.

1. Altıdır mekrûhî âbdestiñ bilüp kıl ihtirâz (Bölüm 14, Mısra 1). [*ihtirâz kıl, -*]

iki elin kalduruban bağla-: Namazda önce tekbir getirip ardından elleri göbek hizasından bağlamak.

1. **İki elin kalduruban bağlamak** ħamd ü selâm
Cümle tekbir-i te'avvuz oñ teşehhüd bâ-temâm (Bölüm 5, Mısra 3). [*iki elin kalduruban bağlamak, -mak, -uban*]

ikiden biri: İkisinden biri.

1. Yâ uyana uyħudan kendü tonında bevl bula
Bu **ikiden kim biri** bulunsa ğusl lâzım gelür (Bölüm 19, Mısra 3). [*ikiden biri, -*]

ilerü: İleri.

1. Karınuñ **ilerüğe** toğunmamağ komağ yüzün
Koltuğ açmağ yüzün alnı bile komağlık yire (Bölüm 6, Mısra 10). [ilerüğe, -ge]

imām ol-: Namaz kaldırmak.

1. Feth itmek aña kim kendüye **olmaya imām**
Bî-özr itmek tenahnuñ söylemek fi'l-i keşir (Bölüm 8, Mısra 4). [imām olmaya, -ma, -y, -a]

'inde' r-rükü': Rükû esnasında.

1. Arkasın başın ber-â-ber eylemek '**inde' r-rükü'**
Başuñ kaldırmağ andan hamd ile indir dizün (Bölüm 6, Mısra 8). ['inde' r-rükü',]

irtidād: İslam dinini terk ederek başka dini kabul etme.

1. Fikr-i fâsid eylemek ya'nî **irtidād** ey zü-fünün (Bölüm 16, Mısra 6). [irtidād,]

işit-: İşitmek, duymak.

1. Altıdır farzı nemāzın **işidüp** bulğıl felāh
Öri turmak oçımak Qur'an tekbir iftitāh (Bölüm 2, Mısra 1). [işidüp, -üp]
2. İttifākî altıdır guslün **işitgil** sünneti (Bölüm 18, Mısra 1). [işitgil, -gil]

isrāf eyle-: İsrāf etmek.

1. Yalın ayak mesh idüp **isrāf eylemek** şuyı
Eksik artık yumağ üçden gısl-i farz olan yerin (Bölüm 15, Mısra 2). [isrāf eylemek, -mek]

iste-: İstemek, talep etmek.

1. Her kişi kim **isteye** itmek nemāza ibtidā
Evvelā lā-büddür aña sekiz nesne ebedā (Bölüm 1, Mısra 1). [isteye, -y, -e]
2. İt ri'āyet olmağ **isterseñ** resülün ümmeti
Mazmaza misvāk istinşāk dağı gısl-i yed (Bölüm 10, Mısra 2). [resülün ümmeti olmağ isterseñ, -r, -señ]

iştihā: Arzu, istek, heves.

1. İştihā vü ger menī her vaqtda kim nāzil ola (Bölüm 19, Mısra 1). [iştihā,]

istincā al-: Taharetlenmek.

1. Almağ istincā için taş iki päre yā kesek (Bölüm 10, Mısra 8). [istincā almak, -mak]

istincā it-: Taharetlenmek.

1. Ğāsıl **istincā idüp** setr itmektir 'avretin (Bölüm 15, Mısra 4). [istincā idüp, -üp]

istincāk it-: İstinşak etmek: Abdest alırken burna su çekmek. (Kelime Afgan Farsçasında namaz kılmak anlamında kullanılmaktadır ancak metinde istinşak kelimesinin yerine kullanılmıştır.)

1. **İtmek istincāk** artmak şart şart olmaz ‘aded
Mesh itmek baş ile boyun ile kulağların (Bölüm 10, Mısra 4). [istincāk itmek, -mek]

istinşāk: *Abdest alırken burna su çekme.*

1. İt ri‘āyet olmak isterseñ resūlūñ ümmeti
Mażmaza misvāk **istinşāk** dañı ğusl-i yed (Bölüm 10, Mısra 3). [istinşāk,]

istinşāk it-: *Abdest alırken burna su çekmek.*

1. Hācetinden soñra setrin örtmeđi idine hū
Şađ eliyle mażmaza **istinşāk ide** sūmkürmiye (Bölüm 12, Mısra 3). [istinşāk id, -e,]
2. Şu dökerken söylemek göze görünmek ‘avreti
Şol eliyle mażmaza **istinşāk idüp** itmek nazār (Bölüm 14, Mısra 5). [istinşāk id, -üp]

it: *Etmek.*

1. Kolların yire döşeyüp çevre bakmak **itmeye** (Bölüm 7, Mısra 8). [itmeye, -me, -y, -e]
2. Žamm idicek üç ya dört āyet kadar **ide** hemīn
Şol bileđiñ tūtup açmak parmađın ba‘de‘ş-şürū‘ (Bölüm 6, Mısra 6). [ide, -e]

i‘tibār ol-: *Sahih, güvenilir olmak.*

1. Olmasa ba‘zı anuñ **olmaz** vuzūya **i‘tibār**
Başa mesh itmek yumağ ayakların yüzün elin (Bölüm 9, Mısra 2). [i‘tibār olmaz, -maz]

ittifākī: *Kesinlikle.*

1. İttifākī altıdır ğuslūñ işitgil sūneti (Bölüm 18, Mısra 1). [ittifākī,]

K

ka‘b: *Topuk.*

1. Līk bile yuya **ka‘b** u mirfağın ile qolın (Bölüm 9, Mısra 4). [ka‘b,]

kadar: *"Aşağı yukarı, yaklaşık" anlamında bir niceliğin miktarını tahmini olarak bildiren edat.*

1. Žamm idicek üç ya dört āyet **kadar** ide hemīn
Şol bileđiñ tūtup açmak parmađın ba‘de‘ş-şürū‘ (Bölüm 6, Mısra 6). [kadar,]

kaddini lām kıl-: *Namazda rükū etmek.*

1. Ayağı üstün göre **kaddini kılduğda çü lām**
Secde idüp göre burnın hem teşehhüdde öñin (Bölüm 6, Mısra 4). [kaddini çü lām kılduğda, -
dıđda-duđda]

kaldır-: *Kaldırmak.*

1. Arqasın başın ber-ā-ber eylemek ‘inde‘r-rükū‘
Başuñı **kaldırmağ** andan ğamd ile indir dizüñ (Bölüm 6, Mısra 9). [kaldırmağ, -mağ]

kamu: *Baştan başa, büsbütün, bütün.*

1. Mażmaża istinşāk idüp ‘użvı **ķamu** tāhir kıla (Bölüm 17, Mısra 2). [**ķamu**.]

ķaplayu: Bütünüyle, tamamıyla.

1. Başlamak sağın yumaķ biri biri ardınca tiz
ķaplayu mesh eylemek başına tertib müstehak (Bölüm 11, Mısra 3). [**ķaplayu**.]

ķarın: Karın, mide; işkembe.

1. Ķarınıñ ilerüğe toķunmamaķ ķomaķ yüzüñ
Ķoltuķ açmaķ yüzün alnın bile ķomaķlıķ yire (Bölüm 6, Mısra 10). [**ķarınıñ**, -uñ]

ķasd it-: Niyetlenmek, amaçlamak.

1. Secde-i sehv vācibi terk idicek lāzım olur
ķaşd itse kılduğı eksük özi āşım olur (Bölüm 4, Mısra 2). [**ķaşd itse**, -se]

ķatı: Aşırı derecede, çok.

1. Gevdesinde var menī kim pāk eylemek **ķatı**
Ellerin fercin yumaķ her ‘użvını üç kez yumaķ (Bölüm 18, Mısra 2). [**ķatı**.]

ķatı gerin-: Çok fazla gerinmek.

1. El ile oynamak esnemek u gerinmek **ķatı**
Şaf arasında tırıcaķ sık tıra ayrılmaya (Bölüm 7, Mısra 2). [**ķatı gerinmek**, -mek]

ķazāsın ictināb: Namazı kazaya bırakmaktan kaçınmak.

1. Şaķalın tertib eylemek **ķazāsın ictināb** (Bölüm 8, Mısra 8). [**ķazāsın ictināb**.]

ķelām it-: Konuşmak.

1. Vaķt-i hācetde aya güne öñ ardın virmeye
Āb-destlense du ‘ādan ğayrı **itmeye ķelām** (Bölüm 12, Mısra 5). [**ķelām itmeye**, -me, -y, -e]

ķendüden hāric olan nesne: Kişinin kendisinden başka her şey.

1. **ķendüden hāric olan nesneye** işitgil haber (Bölüm 14, Mısra 6). [**ķendüden hāric olan nesneye**, -y, -e]

ķendüzünden uğnı-: Soluđu kesilip tıkanmak, kendinden geçmek, bayılmak.

1. Şavt ile gülmek nemāzda **ķendüzünden uğnımaķ**
Ķuşmaķ ağız toli irişmek nemāzında cünün (Bölüm 16, Mısra 4). [**ķendüzünden uğnımaķ**, -ı, -maķ]

ķesek: Kesek, sağlam toprak parçası.

1. Almaķ istincā için taş iki pāre yā **ķesek** (Bölüm 10, Mısra 8). [**ķesek**.]

ķey işit: İyi dinle.

1. Fâsîd iden nesne on dördtür nemâzı **key işit** (Bölüm 8, Mısra 1). [*key işit,*]

kible: *Namaz kılarken dönülen Kâbe.*

1. **Ğibleye** ardın öñin dönmeye idüp ihtirâm (Bölüm 12, Mısra 6). [*ğibleye, -ye*]

ğibleye karşı tur-: *Namaz kılmak maksadı ile kibleye yönelmek.*

1. Gevdesi tonı nemâzı kılduğı yir pāk ola
Ğibleye karşı tura beş vakti vaktiyle göre (Bölüm 1, Mısra 6). [*ğibleye karşı tura, -a*]

kıl: *(Namaz) kılmak.*

1. Bu sekizden kim biri terk eyleye bâtil olur
Ğılduğı ger sehv ger ‘amd ile bî-hâşıl olur (Bölüm 1, Mısra 8). [*ğılduğı, -duğ, -ı*]
2. Secde-i sehv vâcibi terk idicek lâzım olur
Kaşd itse **ğılduğı** eksük özi âşim olur (Bölüm 4, Mısra 2). [*ğılduğı, -duğ, -ı*]
3. Tâ ki merğüb ola Hâk katında **ğılduğün** nemâz
Şuya sümkürmek tükürmek yüze şu urmak katı (Bölüm 14, Mısra 2). [*ğılduğün, -duğ, -uñ*]
4. Gevdesi tonı **nemâzı ğılduğı** yir pāk ola
Ğibleye karşı tura beş vakti vaktiyle göre (Bölüm 1, Mısra 5). [*nemâzı ğılduğı, -duğ, -ı*]

kol: *Kol, İnsanın omuzundan parmak uçlarına kadar olan organı.*

1. Lîk bile yuya ka‘b u mirfağın ile **ğolın** (Bölüm 9, Mısra 4). [*ğolın, -ın*]

ğolların yire döşe-: *Namazda secde esnasında kolları yere yaslamak.*

1. **Ğolların yire döşeyüp** çevre bakmak itmeye (Bölüm 7, Mısra 8). [*ğolların yire döşeyüp, -y, -üp*]

ğoltuk aç-: *Namazda secde esnasında kolları yana açmak.*

1. Ğarınun ilerüğe toğunmamak ğomak yüzün
Ğoltuk açmak yüzün alnın bile ğomaklık yire (Bölüm 6, Mısra 11). [*ğoltuk açmak, -mak*]

ğul: *Kul.*

1. Ğb-desti yidi[dir] nağş iden bil ey sevgüli **ğul** (Bölüm 16, Mısra 1). [*ğul,*]

ğulak: *Kulak.*

1. İtmek istincāk artmak şart şart olmaz ‘aded
Mesh itmek baş ile boyun ile **ğulağların** (Bölüm 10, Mısra 5). [*ğulağların, -lar, -ı, -n*]

ğunüt: *Namazda rükûdan önce veya sonra ayakta dua etmek.*

1. Yididir vâcibleri nağş ile bulmuşdur şübüt
Eylemek ta‘yîn-i Ğur‘ân öñikiye hem **ğunüt** (Bölüm 3, Mısra 2). [*ğunüt,*]

ğur‘ân okı-: *Kuran okumak.*

1. Altıdır farzı nemâzın işidüp bulğıl felâh
Öri tırmak **okımak Ğur‘ân** tekbir iftitâh (Bölüm 2, Mısra 2). [*ğur‘ân okımak, -mak*]

L

lā-büüd: *Lazım, gerek.*

1. Her kişi kim isteye itmek nemāza ibtidā
Evvelā **lā-büüdüür** aña sekiz nesne ebedā (Bölüm 1, Mısra 2). [*lā-büüdüür, -dür*]

lāzım gel-: *Gerekmek, elzem olmak.*

1. Yā uyana uyhudan kendü tonında bevl bula
Bu ikiden kim biri bulunsa gısl **lāzım gelür** (Bölüm 19, Mısra 3). [*lāzım gelür, -ür*]

lāzım ol-: *Gerekmek.*

1. Secde-i sehv vācibi terk idicek **lāzım olur**
Kaşd itse kılduğı eksük özi āşım olur (Bölüm 4, Mısra 1). [*lāzım olur, -ur*]

M

maḥal: *Yer, mekân.*

1. Evvelüñ adı ḥaḳıḳı āḥirüñ ḥükmi olur
Dört **maḥalde** gısl itmek sünnet oldı ey sa'ıd (Bölüm 19, Mısra 5). [*maḥalde, -de*]

mażmaża: *Abdest alırken ağza su alma, ağzı su ile çalkalamak.*

1. İt ri'ayet olmak isterseñ resülün ümmeti
Mażmaża misvāk istinşāk daḥı gısl-i yed (Bölüm 10, Mısra 3). [*mażmaża,*]
2. Hācetinden soñra setrin örtmeği idine ḥü
Şağ eliyle **mażmaża** istinşāk ide sümküürmiye (Bölüm 12, Mısra 3). [*mażmaża,*]
3. Şu dökerken söylemek göze görünmek 'avreti
Şol eliyle **mażmaża** istinşāk idüp itmek nażar (Bölüm 14, Mısra 5). [*mażmaża,*]

mażmaża istinşāk it-: *Abdest alırken ağzı ve burnu su ile çalkalamak.*

1. Mażmaża istinşāk idüp 'użvı kamu tāhir kıla (Bölüm 17, Mısra 2). [*mażmaża istinşāk idüp,-üp*]

mekrüh: *İslâm dininde haram olmadığı hâlde hoş görülmeyen veya yapılması yasaklanan durum, davranış.*

1. Altıdır **mekrühı** ābdestiñ bilüp kıl ihtirāz (Bölüm 14, Mısra 1). [*mekrühı, -ı*]

mekrüh it-: *İslâm dininde haram olmadığı halde hoş görülmeyen veya yapılması yasaklanan duruma getirmek.*

1. On durur **mekrüh idenler** bellü bilgil tā'atı (Bölüm 7, Mısra 1). [*mekrüh idenler, -en, -ler*]

menī: *Er suyu, nutfe, sperma.*

1. Gevdesinde var **menī** kim pāk eylemek katı
Ellerin fercin yumaḳ her 'użvını üç kez yumaḳ (Bölüm 18, Mısra 2). [*menī,*]
2. İştihā vü ger **menī** her vaḳtde kim nāzil ola (Bölüm 19, Mısra 1). [*menī,*]

mergüb ol-: *Makbul olmak.*

1. Tā ki **merğüb ola** Hâk katında kılduğün nemâz
Şuya sümkürmek tükürmek yüze şu urmağ katı (Bölüm 14, Mısra 2). [*merğüb ola, -a*]

mesh eyle-: *Abdest alırken ıslak eli başa veya mest üzerine sürmek.*

1. Başlamak sağın yumağ biri biri ardınca tîz
Kıplayı **mesh eylemek** başına tertîb müsteħağ (Bölüm 11, Mısra 3). [*mesh eylemek, -mek*]

mesh it-: *Abdest alırken ıslak eli başa veya mest üzerine sürmek.*

1. Yalın ayak **mesh idüp** isrâf eylemek şuyı
Eksik artıq yumağ üçden ğasl-i farz olan yerin (Bölüm 15, Mısra 2). [*mesh idüp, -üp*]
2. Olmasa ba'zı anuñ olmaz vuzüya i'tibâr
Başa **mesh itmek** yumağ ayakların yüzün elin (Bölüm 9, Mısra 3). [*mesh itmek, -mek*]
3. İtmek istincâk artmağ şart şart olmaz 'aded
Mesh itmek baş ile boyun ile kulakların (Bölüm 10, Mısra 5). [*mesh itmek, -mek*]

mirfak: *Dirsek.*

1. Lîk bile yuya ka'b u **mirfakın** ile kolın (Bölüm 9, Mısra 4). [*mirfakın, -ın*]

misvak: *Dişler için hoş kokulu ve meyvesiz bir ağacın dallarından kesilip kullanılan parça.*

1. İt ri'âyet olmak isterseñ resülün ümmeti
Mazmaza **misvâk** istinşâk dağı ğusl-i yed (Bölüm 10, Mısra 3). [*misvâk,*]

müsteħab: *Hakkında kesin bir emir bulunmadığı halde dinin temel prensiplerine uygun olduğu için beğenilen, tavsiye edilen, sevap kazandıran, dince makbul iş ve davranış.*

1. **Müsteħabı** altıdır niyyetdir evvel ey 'azîz (Bölüm 11, Mısra 1). [*müsteħabı, -ı*]
2. Altı oldu **müsteħabı** gibi âdâb-ı vuzü (Bölüm 12, Mısra 1). [*müsteħabı, -ı*]

müsteħabâtü'ş-şalât: *Namazın müsteħabları.*

1. Bellü bil yigirmi beşdir **müsteħabâtü'ş-şalât**
Kıl 'amel bulmağ dilerseñ Tāmu odından necât (Bölüm 6, Mısra 1). [*müsteħabâtü'ş-şalât,*]

müsteħak: *Layık, uygun.*

1. Başlamak sağın yumağ biri biri ardınca tîz
Kıplayı mesh eylemek başına tertîb **müsteħağ** (Bölüm 11, Mısra 3). [*müsteħağ,*]

N

nâfile: *Bir kimsenin dinen mecbur ve mükellef olmadığı halde Allah rızasını kazanmak maksadıyla farz dışında yaptığı her türlü hayırlı iş ve davranış.*

1. Fi'l-hâkîka dört olur âb-dest içinde **nâfile** (Bölüm 13, Mısra 1). [*nâfile,*]

nâhî: *Yasaklanmış.*

1. Âb-dest içinde bilgil beş olupdur nâhî (Bölüm 15, Mısra 1). [*nâhî olupdur, -up, -dur*]

naqs it-: *Eksik etmek.*

1. Āb-desti yidi[dir] **naqş iden** bil ey sevgüli kul (Bölüm 16, Mısra 1). [naqş iden, -en]

naşş: Herhangi bir konuda Kur'an'da veya hadislerde bulunan ve üzerinde tartışılması dinen câiz olmayan delil hükmündeki kesin ifade.

1. Yididir vâcibleri **naşş** ile bulmuşdur şübüt
Eylemek ta'yîn-i Qur'an oñ ikiye hem künüt (Bölüm 3, Mısra 1). [naşş.]

nazar it-: Bakmak.

1. Şu dökerken söylemek göze görünmek 'avreti
Şol eliyle mażmaza istinşâk idüp itmek nazar (Bölüm 14, Mısra 5). [nazar itmek, -mek]

nâzil ol-: İnmek.

1. İştihâ vü ger menî her vaqtda kim **nâzil ola** (Bölüm 19, Mısra 1). [nâzil ola, -a]

necât bul-: Kurtulmak.

1. Bellü bil yigirmi beşdir müstehâbâtü's-şalât
Kıl 'amel bulmağ dilersenñ Tamu odından necât (Bölüm 6, Mısra 2). [necât bulmağ, -mağ]

nemâz: Namaz.

1. Her kişi kim isteye itmek **nemâza** ibtidâ
Evvelâ lâ-büddür aña sekiz nesne ebedâ (Bölüm 1, Mısra 1). [nemâza, -a]
2. Şoñ oturmağ secde kılmağ hem rükû' itmek temâm
Biri olmasa **nemâzi** bâtil olur ve's-selâm (Bölüm 2, Mısra 4). [nemâzi, -i]
3. Yüzine elin sile oldı **nemâzi** çü temâm (Bölüm 6, Mısra 22). [nemâzi, -i]
4. Fâsid iden nesne on dördür **nemâzi** key işit (Bölüm 8, Mısra 1). [nemâzi, -i]
5. Tâ ki mergüb ola Hağ katında kıldığuñ **nemâz**
Şuya sümkürmek tükürmek yüze şu urmağ katı (Bölüm 14, Mısra 2). [nemâz.]
6. Şavt ile gülmek **nemâzda** kendüzünden uğnımağ
Kuşmağ ağız tolı irişmek nemâzında cünün (Bölüm 16, Mısra 4). [nemâzda, -da]
7. Şavt ile gülmek nemâzda kendüzünden uğnımağ
Kuşmağ ağız tolı irişmek **nemâzında** cünün (Bölüm 16, Mısra 5). [nemâzında, -ın, -da]

nemâz içinde: Namaz esnasında.

1. Secdesi yirinde eli ile nesne ırmaya
'Özri yoğ iken **nemâz içinde** bağdaş kurmaya (Bölüm 7, Mısra 5). [nemâz içinde, -n, -de]

nemâzuñ farzı: Namazın terk edilmesine izin verilmeyen kuralları.

1. Altıdır farzı nemâzıñ işidüp bulğıl felâh
Öri turmak oqımağ Qur'an tekbir iftitâh (Bölüm 2, Mısra 1). [nemâzuñ farzı, -i]

nemâzında kıyâm it-: Namazda ayakta durmak. Namazın ana unsurlarından birisidir.

1. Secde yirin gözleye itse nemâzında kıyâm (Bölüm 6, Mısra 3). [nemâzında kıyâm itse, -se]

nemâzuñ sünneti: Yapılmadığında namazı bozmayan, yapıldığında ise sevap olan namaz ritüelleri.

1. Bu **nemāzuñ sünneti** on dört olup durur hisāb
Biri terk olursa bulunmaz şalātuñda şevāb (Bölüm 5, Mısra 5). [nemāzuñ sünneti,]

nesne: Belli bir ağırlığı ve hacmi, rengi olan her türlü cansız varlık, şey, obje.

1. Her kişi kim isteye itmek nemāza ibtidā
Evvelā lā-büddür aña sekiz **nesne** ebedā (Bölüm 1, Mısra 2). [nesne,]
2. Ğusl içinde farz olan üç **nesne** oldı ğāsile (Bölüm 17, Mısra 1). [nesne,]
3. Fāsıd iden **nesne** on dördür nemāzı key işit (Bölüm 8, Mısra 1). [nesne,]

nesne iç-: Her hangi bir şey içmek.

1. Hıfz idüben şahfasına hātırūñ taḥrīr it
Nesne yimek **nesne içmek** ağlamak redd-i selām (Bölüm 8, Mısra 3). [nesne içmek, -mek]

nesne yi-: Herhangi bir şey yemek.

1. Hıfz idüben şahfasına hātırūñ taḥrīr it
Nesne yimek nesne içmek ağlamak redd-i selām (Bölüm 8, Mısra 3). [nesne yimek, -mek]

niyyet: Namaz, oruç, abdest gibi ibadetlere başlarken bu ibadeti yapmaya karar verdiğini sözle söyleme veya içinden geçirme.

1. Müsteḥabı altıdır **niyyetdir** evvel ey ‘azīz (Bölüm 11, Mısra 1). [niyyetdir, -dir]

niyyet kıl-: Niyet etmek.

1. ‘Avretin setr eyleye **niyyet kıla** āb-dest ala
Şu bulunmazsa teyemmüm ide pāk toprağıla (Bölüm 1, Mısra 3). [niyyet kıla, -a]

O

okı-: Okumak.

1. Okıyanı dinleyeni yazanı (Bölüm 20, Mısra 1). [okıyanı, -y, -an, -ı]

ol-: Olmak.

1. Şoñ oturmak secde kılmak hem rükū‘ itmek temām
Biri **olmasa** nemāzı bāṭıl olur ve’s-selām (Bölüm 2, Mısra 4). [olmasa, -ma, -sa]
2. Olmasa ba’zı anuñ olmaz vuzūya i’tibār
Başa mesh itmek yumaq ayakların yüzün elin (Bölüm 9, Mısra 2). [olmasa, -ma, -sa]
3. Altı **oldı** müsteḥabı gibi ādāb-ı vuzū (Bölüm 12, Mısra 1). [oldı, -dı]
4. Evvelūñ adı ḥaḳīḳī āḥirūñ ḥükmi olur
Dört maḥalde ğusl itmek sünnet **oldı** ey sa’id (Bölüm 19, Mısra 5). [oldı, -dı]
5. Ğusl içinde farz olan üç nesne **oldı** ğāsile (Bölüm 17, Mısra 1). [oldı, -dı]

olup durur: Olmak.

1. Bu nemāzuñ sünneti on dört **olup durur** hisāb
Biri terk olursa bulunmaz şalātuñda şevāb (Bölüm 5, Mısra 5). [olup durur, -up, -durur]

otur-: Oturmak.

1. Oturacak şol ayağın döşeye vü **otura**
Kıbleye yönelde sağ ayağı parmağın diküp (Bölüm 6, Mısra 18). [otura, -a]

Ö

öñdin: Önce, ilk önce, ilk.

1. Kıbleye ayakları parmaklarını döndüre
Secdeye varıcağız burnın yire **öñdin** kıya (Bölüm 6, Mısra 13). [öñdin]

öñ: Ön taraf.

1. Ayağı üstün göre kıddini kılduğda çü lām
Secde idüp göre burnın hem teşehhüdde **öñin** (Bölüm 6, Mısra 5). [öñin,]

öñ ardın vir-: Önünü arkasını dönmek.

1. Vaqt-i hâcetde aya güne **öñ ardın virmeye**
Āb-destlense du‘ādan ğayrı itmeye kelām (Bölüm 12, Mısra 4). [öñ ardın virmeye, -me, -y, -e]

öñ oturmak: Dört rekatlı namazların ortasında "Ettehiyyâtü" duasını okuyacak kadar oturmaktır.

1. Şoñ taḥiyyât **öñ oturmak** ‘adl ü erkân eylemek
Cehr ü aḥfâ yerlerin yirli yirince gözlemek (Bölüm 3, Mısra 3). [öñ oturmak,]

öñ teşehhüd: Dört rekatlı namazlarda ilk oturuş.

1. İki elin kalduruban bağlamak ḥamd ü selām
Cümle tekbîr-i te‘avvuz **öñ teşehhüd** bā-temām (Bölüm 5, Mısra 4). [öñ teşehhüd,]

öñin ardın dön-: Önünü arkasını dönmek.

1. Kıbleye **ardın öñin dönmeye** idüp ihtirām (Bölüm 12, Mısra 6). [öñin ardın dönmeye, -me, -y, -e]

öri tur-: Ayağa kalkmak.

1. Altıdır farzı nemāzın işidüp bulğıl felāḥ
Öri turmak okımak Qur‘ān tekbîr iftitāḥ (Bölüm 2, Mısra 2). [öri turmak, -mak]

özi āsim ol-: Suçlu, kabahatli, günahkâr olmak.

1. Secde-i sehv vācibi terk idicek lāzım olur
Kaşd itse kılduğı eksük **özi āsim olur** (Bölüm 4, Mısra 2). [özi āsim olur, -ur]

özri yoğ iken: Mazeretsiz.

1. Secdesi yirinde eli ile nesne ırmaya
‘**Özri yoğ iken** nemāz içinde bağdaş kırmaya (Bölüm 7, Mısra 5). [‘özri yoğ iken,]

P

pāk: Temiz, saf.

1. ‘Avretin setr eyleye niyyet kıla āb-dest ala
Şu bulunmazsa teyemmüm ide **pāk** toprağıla (Bölüm 1, Mısra 4). [pāk,]
2. Gevdesi tonı nemāzı kılduğı yir **pāk** ola
Kibleye karşı tura beş vakti vaktiyle göre (Bölüm 1, Mısra 5). [pāk,]

pāk eyle-: Temizlemek; arındırmak.

1. Gevdesinde var menī kim **pāk** eylemek katı
Ellerin fercin yumağ her ‘uzvını üç kez yumağ (Bölüm 18, Mısra 2). [pāk eylemek, -mek]

pāre: Parça, kısım.

1. Almağ istincā için taş iki **pāre** yā kesek (Bölüm 10, Mısra 8). [pāre,]

parmağın aç-: Namazda ayakta sağ elle sol bileği tutarken baş parmağı açmak.

1. Zamm idicek üç ya dört āyet kadar ide hemīn
Şol bileğin tutup açmağ **parmağın** ba ‘de ‘ş-şürü‘ (Bölüm 6, Mısra 7). [parmağın, -ın]

R

rahmet: Esirgeme, kollama, merhamet.

1. **Rahmetüñle** yarlıgağıl yā Ğanī
Temmet (Bölüm 20, Mısra 2). [rahmetüñle, -üñ, -le]

redd-i selām: Selam almak, verilen selama mukabele etmek.

1. Hıfz idüben şahfasına hātıruñ taħrīr it
Nesne yimek nesne içmek ağlamak **redd-i selām** (Bölüm 8, Mısra 3). [redd-i selām,]

resülün ümmeti ol-: Hz. Muhammet'e tabi olmak.

1. İt ri ‘āyet **olmağ** isterseñ **resülün ümmeti**
Mażmaza misvāk istinşāk dağı ğusl-i yed (Bölüm 10, Mısra 2). [resülün ümmeti olmağ, -mağ]

revā ol-: Uygun olmak.

1. Besmele āmīn ile tesbīh u tesmī‘ ü şenā
Süre zamm itmek **revā olmaz** iki şoñrasına (Bölüm 5, Mısra 2). [revā olmaz, -maz]

ri ‘āyet it-: Uymak.

1. **İt ri ‘āyet** olmağ isterseñ resülün ümmeti
Mażmaza misvāk istinşāk dağı ğusl-i yed (Bölüm 10, Mısra 2). [ri ‘āyet it,]

rükü‘ it-: Namazda dizlere tutunarak vücudun belden yukarısı yere muvazi gelecek şekilde eğilme hareketi.

1. Şoñ oturmağ secde kıılmağ hem **rükü‘ itmek** temām
Biri olmasa nemāzı bātil olur ve ‘s-selām (Bölüm 2, Mısra 3). [rükü‘ itmek, -mek]

S

saf arasında tur-: Cemaatle kılınan namazlarda yan yana durmak.

1. El ile oynamak esnemek u gerinmek çatı
Şaf arasında turıcağ sık tura ayrılmaya (Bölüm 7, Mısra 3). [*şaf arasında turıcağ, -ıcağ*]

safdan taşra tenhā tur-: Cemaatle kılınan namazlarda sıradan ayrı durmak.

1. Gözlerin yummaya **şafdan taşra tenhā turmaya**
Nesne düzmeye eliyle hem elin oynatmaya (Bölüm 7, Mısra 6). [*şafdan taşra tenhā turmaya, -ma, -y, -a*]

şağ: Vücudun sağ tarafı.

1. Başlamak **şağın** yumak biri biri ardınca tiz
Kıyay mesh eylemek başına tertib müsteħak (Bölüm 11, Mısra 2). [*şağın, -ın*]
2. Hācetinden sonra setrin örtmeği idine hū
Şağ eliyle mazmaza istinşak ide sümkürmeye (Bölüm 12, Mısra 3). [*şağ.*]

şağ ayağı parmağın diküp kıbleye yönel-: Namazdaki oturuşlarda sağ ayağın parmaklarının kıble yönüne dönmesi.

1. Oturıcağ şol ayağın döşeye vü otura
Kıbleye **yönelde şağ ayağı parmağın diküp** (Bölüm 6, Mısra 19). [*şağ ayağı parmağın diküp kıbleye yönelde, -e*]

sahfa: Sayfa.

1. Hıfz idüben **şahfasına** hātırūñ taħrīr it
Nesne yimek nesne içmek ağlamak redd-i selām (Bölüm 8, Mısra 2). [*şahfasına, -sı, -n, -a*]

sa'īd: Kutlu, uğurlu.

1. Evvelūñ adı haķıķī āhīrūñ hūkmī olur
Dört maħalde ğusl itmek sūnnet oldı ey **sa'īd** (Bölüm 19, Mısra 5). [*sa'īd,*]

sakal: Sakal.

1. Besmele taħlīl itmek **şakalın** barmağların
Üçe dek her 'uzvunuñ ğaslini tekrār eylemek (Bölüm 10, Mısra 6). [*şakalın, -ın*]

sakalın tertib eyle-: Sakalını düzeltmek.

1. **Şakalın tertib eylemek** każāsın ictināb (Bölüm 8, Mısra 8). [*şakalın tertib eylemek, -mek*]

salāt: Namaz.

1. Bu nemāzuñ sūnneti on dört olup durur hīsāb
Biri terk olunsa bulunmaz **şalātuñda** sevāb (Bölüm 5, Mısra 6). [*şalātuñda, -uñ, -da*]

savt: Ses, avaz.

1. **Şavt** ile gülmek nemâzda kendüzünden uğnımağ
Kuşmağ ağız tolı irişmek nemâzında cünün (Bölüm 16, Mısra 4). [şavt,]

sebilyet: Yolu ile, sebebi ile.

1. Evvelâ ne hâric olursa **sebilyetden** ol
Tayanup yâ yasdānup yâ yükünben uyumağ (Bölüm 16, Mısra 2). [sebilyetden, -den]

secde: Namazda eğilip alını yere koymak.

1. **Secdede** üç yâ yidi vü tesbîh okıya
Başın alnın kıldura kıya yire tekbîr ide (Bölüm 6, Mısra 14). [secdede, -de]

secde it-: Secde etmek.

1. Ayağı üstün göre kıddini kılduğda çü lām
Secde idüp göre burnın hem teşehhüde öñin (Bölüm 6, Mısra 5). [secde idüp, -üp]

secde kıl-: Secde etmek.

1. Şoñ oturmağ **secde kılmağ** hem rükü' itmek temām
Biri olmasa nemâzı bātil olur ve's-selām (Bölüm 2, Mısra 3). [secde kılmağ, -mağ]

secde yiri: Namazda secde edilen yer.

1. Secde yirin gözleye itse nemâzında kıyām (Bölüm 6, Mısra 3). [secde yirin, -n]

secde-i sehv: Hata secdesi, namazda yapılan bir yanlış için namazın sonunda tekrar secde etme.

1. **Secde-i sehv** vâcibi terk idicek lâzım olur
Kıd itse kılduğ eksük özi âşim olur (Bölüm 4, Mısra 1). [secde-i sehv,]

secdesi yiri: Namazda secde edilen yer.

1. Secdesi yirinde eli ile nesne ırmaya
'Özri yoğ iken nemâz içinde bağdaş kırmaya (Bölüm 7, Mısra 4). [secdesi yirinde, -i, -n, -de]

secdeye var-: Secde etmek.

1. Kıbleye ayakları parmağlarını döndüre
Secdeye varıcağız burnın yire öñdin kıya (Bölüm 6, Mısra 13). [secdeye varıcağız, -ıcağız]

sehv: Kasten yapılmayan, yanılmaktan doğan yanlış, hata.

1. Bu sekizden kim biri terk eyleye bātil olur
Kılduğ ger **sehv** ger 'amd ile bî-hāşıl olur (Bölüm 1, Mısra 8). [sehv,]

selām: Namazdan çıkmak için başı sağa-sola çevirerek dua okumak.

1. İki elin kılduruban bağlamağ hāmd ü **selām**
Cümle tekbîr-i te' avvuz öñ teşehhüd bā-temām (Bölüm 5, Mısra 3). [selām,]

selām vir-: Namazdan çıkmak için başı sağa-sola çevirerek dua okumak.

1. Ellerin uyluğ üstine kıya tefrîh idüp
Hem taḥiyyât okuyuban **vire** ardınca **selâm** (Bölüm 6, Mısra 21). [*selâm vire, -e*]

senâ: (Tanrı'yı) Övme, övgü, medih.

1. Besmele âmîn ile tesbîh u tesmî' ü **senâ**
Süre zamm itmek revâ olmaz iki şoñrasına (Bölüm 5, Mısra 1). [*senâ,*]

setr eyle-: Örtmek.

1. 'Avretin **setr eyleye** niyyet kıla âb-dest ala
Şu bulunmazsa teyemmüm ide pāk toprağıla (Bölüm 1, Mısra 3). [*setr eyleye, -y, -e*]

setrin aç-: Vücuttaki mahrem yerleri açmak.

1. Setrin açmak zâhir olmak a 'mâ olduğında bir
Zikir itmek gülmek ü ağsura virmeklik cevâb (Bölüm 8, Mısra 6). [*setrin açmak, -mak*]

setrin ört-: Vücûdun, görünmesi ve gösterilmesi dince haram ve ayıp sayılan ve örtülmesi şart olan yerleri örtmek.

1. Hâcetinden şoñra **setrin örtmeği** idine hû
Şağ eliyle maźmaza istinşâk ide sümkürmeye (Bölüm 12, Mısra 2). [*setrin örtmeği, -meg, -i*]

sevâb bul-: Sevap kazanmak.

1. Bu nemâzuñ sünneti on dört olup durur hisâb
Biri terk olunsa **bulunmaz** şalâtuñda **sevâb** (Bölüm 5, Mısra 6). [*sevâb bulunmaz, -un, -maz*]

sevgüli: Sevgili.

1. Âb-desti yidi[dir] naqş iden bil ey **sevgüli** kıl (Bölüm 16, Mısra 1). [*sevgüli,*]

sık tur-: Yan yana durmak.

1. El ile oynamak esnemek u gerinmek kıta
Şaf arasında tıricak **sık tura** ayrılmaya (Bölüm 7, Mısra 3). [*sık tura, -a*]

sol: Sol.

1. Şu dökerken söylemek göze görünmek 'avreti
Şol eliyle maźmaza istinşâk idüp itmek nazar (Bölüm 14, Mısra 5). [*şol,*]

sol ayağın döse-: Namazdaki oturuşlarda sol ayağı vücuda paralel uzatmak.

1. Oturacak **sol ayağın döseye** vü otura
Kıbleye yönelde sağ ayağı parmağın diküp (Bölüm 6, Mısra 18). [*şol ayağın döseye, -y, -e*]

sol bileğniñ tut-: Namazda ayakta iken sağ el ile sol el bileğini tutmak.

1. Zamm idicek üç ya dört âyet kadar ide hemîn
Şol bileğniñ tutup açmak parmağın ba'de'ş-şürü' (Bölüm 6, Mısra 7). [*şol bileğniñ tutup, -up*]

soñ: Son, nihayet.

1. Yuyıcağ her ‘uzvı okımağ du ‘ā ihfâ ile
Tonına fercine şu saçmağ tahâret **şoñuna** (Bölüm 13, Mısra 3). [şoñuna, -u, -n, -a]

soñ oturmak: Son Oturuş, Ka'de-i ahîre: Namazın sonunda "Ettehiyyâtü" duasını okuyacak kadar oturmak.

1. **Şoñ oturmak** secde kılmak hem rükû' itmek temâm
Biri olmasa nemâzı bâtil olur ve 's-selâm (Bölüm 2, Mısra 3). [şoñ oturmak,]

soñ tahıyyât: Son oturuş, Ka'de-i ahîre: Namazın sonunda "Ettahıyyâtü" duasını okuyacak kadar oturmaktır.

1. **Şoñ tahıyyât** ön oturmak ‘adl ü erkân eylemek
Cehr ü ahfâ yerlerin yirlü yirince gözlemek (Bölüm 3, Mısra 3). [şoñ tahıyyât,]

soñra: Sonra.

1. Lîk başın kaldurmasında ellerin te' hîr ide
Ellerin kaldurduğundan **soñra** dizin götüre (Bölüm 6, Mısra 17). [şoñra,]
2. Âb-dest almak ğus(ü)lden **soñra** yumaklık ayak (Bölüm 18, Mısra 4). [şoñra,]
3. Besmele âmîn ile tesbîh u tesmî' ü senâ
Süre zamm itmek revâ olmaz iki **soñrasına** (Bölüm 5, Mısra 2). [şoñrasına, -sı, -n, -a]
4. Hâcetinden **soñra** setrin örtmeği idine hû
Şağ eliyle maźmaza istinşâk ide sümkürmıye (Bölüm 12, Mısra 2). [şoñra,]

söyle-: Konuşmak.

1. Şu dökerken **söylemek** göze görünmek ‘avreti
Şol eliyle maźmaza istinşâk idüp itmek nazâr (Bölüm 14, Mısra 4). [söylemek, -mek]

su: Su.

1. Tâ ki mergüb ola Hâk katında kılduğün nemâz
Şuya sümkürmek tükürmek yüze şu urmağ katı (Bölüm 14, Mısra 3). [şuya, -y, -a]
2. Yalın ayak mesh idüp israf eylemek **şuyı**
Eksik artık yumak üçden ğasl-i farz olan yerin (Bölüm 15, Mısra 2). [şuyı, -y, -ı]
3. ‘Avretin setr eyleye niyyet kıla âb-dest ala
Şu bulunmazsa teyemmüm ide pāk toprağıla (Bölüm 1, Mısra 4). [şu,]

şu dök-: Yıkamak.

1. **Şu dökerken** söylemek göze görünmek ‘avreti
Şol eliyle maźmaza istinşâk idüp itmek nazâr (Bölüm 14, Mısra 4). [şu dökerken, -er, -ken]

şu saç-: Yıkamak.

1. Yuyıcağ her ‘uzvı okımağ du ‘ā ihfâ ile
Tonına fercine **şu saçmağ** tahâret soñuna (Bölüm 13, Mısra 3). [şu saçmağ, -mağ]

sübüt bul-: Açık ve kesin bir şekilde ortaya çıkmak, gerçekleşmek veya ispat edilmek, sabit olmak.

1. Yıdirdir vâcibleri naşş ile **bulmuşdur sübüt**
Eylemek ta'yîn-i Qur'ân oñ ikiye hem künüt (Bölüm 3, Mısra 1). [sübüt bulmuşdur, -muş,-dur]

sümkür-: Sümkürmek.

1. Hâcetinden şöıra setrin örtmegi idine hū
Şağ eliyle mażmaza istinşāk ide **sümkürmiye** (Bölüm 12, Mısra 3). [sümkürmiye, -mi, -y, -e]
2. Tā ki mergüb ola Hâk katında kılduğūñ nemāz
Şuya **sümkürmek** tükürmek yüze şu urmağ katı (Bölüm 14, Mısra 3). [sümkürmek, -mek]

sünnet: Hz. Muhammed'in Müslümanlarca uyulması gereken sözleriyle örnek iş ve davranışlarının tamamı.

1. Āb-dest itmekliğūñ añla ki ondur **sünneti** (Bölüm 10, Mısra 1). [sünneti, -i]
2. Evvelūñ adı hâkīkī āhirūñ hükmi olur
Dört maħalde ğusl itmek **sünnet** oldı ey sa'īd (Bölüm 19, Mısra 5). [sünnet,]
3. İttifākī altıdır ğuslūñ işitgil **sünneti** (Bölüm 18, Mısra 1). [sünneti, -i]

sür-: Sürmek.

1. Ba'de'l-istincā elin dīvāra **sürüp** yükine (Bölüm 13, Mısra 4). [sürüp, -üp]

süre zamm it-: Namazda, Fatiha suresinden sonra Kur'an-ı Kerim'den sure veya ayet okumak.

1. Besmele āmīn ile tesbīh u tesmī' ü ğenā
Süre zamm itmek revā olmaz iki şöırasına (Bölüm 5, Mısra 2). [süre zamm itmek, -mek]

Ş

şart: Şart, koşul.

1. İtmek istincāk artmağ **şart şart olmaz** 'aded
Meşh itmek baş ile boyun ile kulağların (Bölüm 10, Mısra 4). [şart şart olmaz, -maz]

şart ol-: Şart olmak, gerekmek.

2. İtmek istincāk artmağ **şart şart olmaz** 'aded
Meşh itmek baş ile boyun ile kulağların (Bölüm 10, Mısra 4). [şart şart olmaz, -maz]

T

tā'at: İbadet, namaz.

1. On durur mekrūh idenler bellü bilgil **tā'atı** (Bölüm 7, Mısra 1). [tā'atı, -ı]

tahâret: İslâm dinine göre, ibadetten önce vücudu ve giyecekleri namaza engel olan kirlerden ve pisliklerden arındırmak şeklindeki temizlik.

1. Yuyıcağ her 'uzvı oğımağ du'ā ihfā ile
Tönına fercine şu şaçmağ **tahâret** şöına (Bölüm 13, Mısra 3). [tahâret,]

tâhir kıl-: Temizlemek.

1. Mażmaza istinşāk idüp 'uzvı kamu **tâhir kıla** (Bölüm 17, Mısra 2). [tâhir kıla, -a]

tahıyyât oku-: Namazda oturuşlarda “et-tahıyyâtü” sözüyle başlayan duayı okumak.

1. Ellerin uyluğ üstine kıya tefrîh idüp
Hem **tahıyyât okuyuban** vire ardınca selâm (Bölüm 6, Mısra 21). [tahıyyât okuyuban, -y, -uban]

tahlîl it-: Hilallemek: Abdest alırken el ve ayak parmaklarını su ile ovalamak, sakalın telleri arasına parmakları sokarak suyun iyice yüzeğe ulaşmasını sağlamak.

1. Besmele **tahlîl itmek** şakalın parmakların
Üçe dek her ‘uzvunuñ gaslini tekrâr eylemek (Bölüm 10, Mısra 6). [tahlîl itmek, -mek]

tamu odı: Cehennem ateşi.

1. Bellü bil yigirmi beşdir müsteħabâtü’ş-şalât
Kıl ‘amel bulmağ dilersenñ **Ṭamu odından** necât (Bölüm 6, Mısra 2). [ṭamu odından, -n, -dan]

taş: Taş, kaya.

1. Almağ istincâ için **taş** iki pâre yâ kesek (Bölüm 10, Mısra 8). [taş.]

ṭayan-: Dayanmak.

1. Evvelâ ne ħâric olursa sebîliyyetden ol
Ṭayanup yâ yasanup yâ yükünüben uyumağ (Bölüm 16, Mısra 3). [ṭayanup, -up]

ta’yîn-i kur’ân eyle-: Namazda Kur’an’dan sure veya ayet okumak.

1. Yıdirdir vâcibleri naşş ile bulmuşdur gübüt
Eylemek ta’yîn-i Kur’ân oñ ikiye hem kunût (Bölüm 3, Mısra 2). [ta’yîn-i kur’ân eylemek, -me, -ñ]

tefrîh it-: Rahatlatmak.

1. Ellerin uyluğ üstine kıya **tefrîh idüp**
Hem tahıyyât okuyuban vire ardınca selâm (Bölüm 6, Mısra 20). [tefrîh idüp, -üp]

te’ħîr it-: Ertelemek.

1. Lîk başın kıaldurmasında ellerin **te’ħîr ide**
Ellerin kıaldurduğundan soñra dizin götüre (Bölüm 6, Mısra 16). [te’ħîr ide, -e]

tekbîr it-: Tekbir getirmek, "Allâhu ekber" demek.

1. Secdede üç yâ yidi vü tesbîh okıya
Başın alnın kıaldura kıya yire **tekbîr ide** (Bölüm 6, Mısra 15). [tekbîr ide, -e]

tekbîr-i te’avvuz: Allah’a sığınmak için namazda getirilen tekbir.

1. İki elin kıalduruban bağlamağ ħamd ü selâm
Cümle **tekbîr-i te’avvuz** oñ teşehhüd bâ-temâm (Bölüm 5, Mısra 4). [tekbîr-i te’avvuz,]

tekrâr eyle-: Tekrar etmek.

1. Besmele taḥlīl itmek şaḳalın barmaḳların
Üçe dek her ‘uzvunuñ ğaslini **tekrār eylemek** (Bölüm 10, Mısra 7). [tekrār eylemek, -mek]

temām: *Bütün, eksiksiz.*

1. Şoñ oturmak secde kılmak hem rükū‘ itmek **temām**
Biri olmasa nemāzı bāṭıl olur ve’s-selām (Bölüm 2, Mısra 3). [temām,]

temām ol-: *Tamamlanmak.*

1. Yüzine elin sile **oldı** nemāzı çü **temām** (Bölüm 6, Mısra 22). [temām oldı, -dı]

temmet: (Ar.) "Bitti, tamam oldu." manasındadır. Kitapların sonuna yazılır.

1. Raḫmetüñle yarlığağıl yā Ğanī
Temmet (Bölüm 20, Mısra 3). [temmet,]

tenahnuh it-: *Hafif şekilde öksürmek.*

1. Feth itmek aña kim kendüye olmaya imām
Bī-‘özr **itmek tenahnuh** söylemek fi‘l-i keşir (Bölüm 8, Mısra 5). [tenahnuh itmek, -mek]

terk eyle-: *Terk etmek.*

1. Bu sekizden kim biri **terk eyleye** bāṭıl olur
Kılduğı ger sehv ger ‘amd ile bī-ḫāşıl olur (Bölüm 1, Mısra 7). [terk eyleye, -y, -e]

terk it-: *Terk etmek, bırakmak.*

1. Secde-i sehv vācibi **terk idicek** lāzım olur
Kaşdı itse kılduğı eksük özi āşım olur (Bölüm 4, Mısra 1). [terk idicek, -icek]

terk olun-: *Bırakmak, terk etmek.*

1. Bu nemāzuñ sünneti on dört olup durur ḫisāb
Biri **terk olunsa** bulunmaz şalātuñda şevāb (Bölüm 5, Mısra 6). [terk olunsa, -un, -sa]

tertib: *Sıra, düzen.*

1. Başlamak şağın yumaḳ biri biri ardınca tiz
Kaḫlayu mesh eylemek başına **tertib** müsteḫaḳ (Bölüm 11, Mısra 3). [tertib,]

tesbih: "Sübḫānallah" sözünü söyleyerek Allah'ı yüceltme ve tenzih etme, Allah'ın her türlü kusurdan ve noksandan uzak olduğunu dile getirme.

1. Besmele āmīn ile **tesbih** u tesmī‘ ü şenā
Süre zamm itmek revā olmaz iki soñrasına (Bölüm 5, Mısra 1). [tesbih,]

tesbih okı-: *Allah'ı her türlü noksan ve kusurdan yüce tutarak şanına lâyık ifadelerle anma.*

1. Secdede üç yā yidi vü **tesbih okıya**
Başın alnın ḳaldura ḳoya yire tekbir ide (Bölüm 6, Mısra 14). [tesbih okıya, -y, -a]

teşehhüd: Namazda tahiyat duasını okuma ve bu süre zarfında oturmak.

1. Ayağı üstün göre kıdını kılduğda çü lām
Secde idüp göre burnın hem **teşehhüdde** öñin (Bölüm 6, Mısra 5). [teşehhüdde, -de]

tesmî: Namazda rükûdan doğrulurken “semiallahü li-men hamideh” (Allah hamt edenin hamdini kabul eder) cümlesini söylemeyi ifade eden fıkıh terimi.

1. Besmele âmîn ile tesbîh u **tesmî** ü şenā
Süre zamm itmek revā olmaz iki şofrasına (Bölüm 5, Mısra 1). [tesmî,]

teyemmüm it-: Suyun bulunmadığı veya kullanılmasının mümkün olmadığı durumlarda toprak, kum vb. ile kolları ve yüzü meshetmek suretiyle abdest almak.

1. ‘Avretin setr eyleye niyyet kıla āb-dest ala
Şu bulunmazsa **teyemmüm ide** pāk toprağıla (Bölüm 1, Mısra 4). [teyemmüm ide, -e]

tiz: Tez, çabuk.

1. Başlamak şağın yumağ biri biri ardınca **tiz**
Kıplayı mesh eylemek başına tertib müsteḥaḳ (Bölüm 11, Mısra 2). [tiz,]

tokun-: Dokunmak, değmek.

1. Karınıñ ilerüğe **tokunmamaḳ** komaḳ yüzüñ
Koltuḳ açmaḳ yüzün alnın bile komaḳlık yire (Bölüm 6, Mısra 10). [tokunmamaḳ, -ma, -maḳ]

ton: Don, elbise.

1. Yā uyana uyḫudan kendü **tonında** bevl bula
Bu ikiden kim biri bulunsa ḡusl lâzım gelür (Bölüm 19, Mısra 2). [tonında, -ı, -n, -da]
2. Yuyıcaḳ her ‘uzvı oḳımaḳ du ‘ā iḫfā ile
Ṭonına fercine şu şaçmaḳ ṭahāret şofnuna (Bölüm 13, Mısra 3). [tonına, -ı, -n, -a]
3. Gevdesi **tonı** nemāzı kılduḳı yir pāk ola
Kıbleye karşı ṭura beş vaḳti vaḳtiyle göre (Bölüm 1, Mısra 5). [tonı, -ı]

topraḳ: Toprak.

1. ‘Avretin setr eyleye niyyet kıla āb-dest ala
Şu bulunmazsa teyemmüm ide pāk **toprağıla** (Bölüm 1, Mısra 4). [toprağıla, -ıla]

tükür-: Tükürmek.

1. Tā ki merḡüb ola Ḥaḳ katında kılduḳıñ nemāz
Şuya sümükürmek **tükürmek** yüze şu urmaḳ ḳatı (Bölüm 14, Mısra 3). [tükürmek, -mek]

U

uyḫudan uyan-: Uyḫudan uyanmak.

1. Yā uyana uyḫudan kendü **tonında** bevl bula
Bu ikiden kim biri bulunsa ḡusl lâzım gelür (Bölüm 19, Mısra 2). [uyḫudan uyana, -an, -a]

uyu-: Uyumak.

1. Evvelā ne ḥāric olursa sebīliyyetden ol
Ṭayanup yā yasdanup yā yükünüben **uyumaḳ** (Bölüm 16, Mısra 3). [uyumaḳ, -maḳ]

‘uzv: Aza, organ.

1. Yuyıcaḳ her ‘**uzvı** okımaḳ du ‘ā ihfā ile
Ṭonına fercine şu saçmaḳ tahāret soñuna (Bölüm 13, Mısra 2). [‘uzvı, -ı]
2. Gevdesinde var menī kim pāk eylemek ḳatı
Ellerin fercin yumaḳ her ‘**uzvını** üç kez yumaḳ (Bölüm 18, Mısra 3). [‘uzvını, -ını]
3. Mażmaza istinşāḳ idüp ‘**uzvı** ḳamu tāhir ḳıla (Bölüm 17, Mısra 2). [‘uzvı, -ı]
4. Besmele taḥlīl itmek şaḳalın barmaḳların
Üçe dek her ‘**uzvunuñ** ğaslini tekrār eylemek (Bölüm 10, Mısra 7). [‘uzvunuñ, -un, -uñ]

Ü

üç kez: Üç defa.

1. Gevdesinde var menī kim pāk eylemek ḳatı
Ellerin fercin yumaḳ her ‘uzvını **üç kez** yumaḳ (Bölüm 18, Mısra 3). [üç kez,]

üçe dek: Üç defa.

1. Besmele taḥlīl itmek şaḳalın barmaḳların
Üçe dek her ‘uzvunuñ ğaslini tekrār eylemek (Bölüm 10, Mısra 7). [üçe dek,]

V

vācib: İslam dinine göre yapılması gerekli olan.

1. Secde-i sehv **vācibi** terk idicek lāzım olur
Ḳaşd itse ḳıldıḡı eksük özi āşım olur (Bölüm 4, Mısra 1). [vācibi, -i]
2. Yididir **vācibleri** naşş ile bulmuşdur şübüt
Eylemek ta‘yīn-i Ḳur‘ān oñ ikiye hem ḳunüt (Bölüm 3, Mısra 1). [vācibleri, -ler, -i]

vakfe: Haccın şartlarından olarak hacıların arife günü Arafat’ta bir süre durmaları.

1. **Vakfe** vü ihrām u yevm-i Cum‘a ile yevm-i ‘īd (Bölüm 19, Mısra 6). [vakfe,]

vakt-i hācet: Tuvalet ihtiyacının giderildiḡi an.

1. **Vakt-i hācetde** aya güne oñ ardın virmeye
Āb-destlense du‘ādan ğayrı itmeye kelām (Bölüm 12, Mısra 4). [vakt-i hācetde, -de]

vaktiyle gör-: Tam zamanında yapmak.

1. Gevdesi ṭonı nemāzı ḳıldıḡı yir pāk ola
Ḳibleye ḳarşu ṭura beş vakti **vaktiyle göre** (Bölüm 1, Mısra 6). [vaktiyle göre, -e]

var: Olmak, bulunmak.

1. Gevdesinde **var** menī kim pāk eylemek ḳatı
Ellerin fercin yumaḳ her ‘uzvını üç kez yumaḳ (Bölüm 18, Mısra 2). [var,]

ve’s-selām: “İşte o kadar, son söz bu” anlamında sözü kısa kesmek için kullanılır.

1. Şoñ oturmak secde kılamak hem rükū' itmek temām
Biri olmasa nemāzı bâtil olur **ve's-selām** (Bölüm 2, Mısra 4). [ve's-selām,]

vuzū: *Abdest.*

1. Olmasa ba'zı anuñ olmaz **vuzūya** i'tibār
Başa mesh itmek yumağ ayakların yüzün elin (Bölüm 9, Mısra 2). [vuzūya, -y, -a]

Y

yā: "Ey!" anlamında bir seslenme sözü.

1. Raḥmetüñle yarlıgağıl **yā** Ğanī
Temmet (Bölüm 20, Mısra 2). [yā,]

yalın ayak: *Yalın ayak; çıplak ayak.*

1. Yalın ayak mesh idüp isrāf eylemek şuyı
Eksik artık yumağ üçden ğasl-i farz olan yerin (Bölüm 15, Mısra 2). [yalın ayak,]

yarlıga-: *Bağışlamak, affetmek.*

1. Raḥmetüñle **yarlıgağıl** yā Ğanī
Temmet (Bölüm 20, Mısra 2). [yarlıgağıl, -ğıl]

yasdan-: *Yaslanmak, dayanmak.*

1. Evvelā ne ḥāric olursa sebīliyyetden ol
Ṭayanup yā **yasdanup** yā yükinüben uyumağ (Bölüm 16, Mısra 3). [yasdanup, -up]

yaz-: *Yazmak.*

1. Oқыanı dinleyeni **yazanı** (Bölüm 20, Mısra 1). [yazanı, -an, -ı]

yer: *Kısım, bölüm, yer.*

1. Şoñ taḥiyyāt öñ oturmak 'adl ü erkān eylemek
Cehr ü aḥfā **yerlerin** yirlü yirince gözlemek (Bölüm 3, Mısra 4). [yerlerin, -ler, -i, -n]

yevm-i cum'a: *Cuma günü.*

1. Vaḳfe vü iḥrām u **yevm-i Cum'a** ile yevm-i 'id (Bölüm 19, Mısra 6). [yevm-i cum'a,]

yevm-i 'id: *Bayram günü.*

1. Vaḳfe vü iḥrām u yevm-i Cum'a ile **yevm-i 'id** (Bölüm 19, Mısra 6). [yevm-i 'id,]

yir: *Yer, mekân.*

1. Gevdesi ṭonı nemāzı kılduğı **yir** pāk ola
Kıbleye qarşu ṭura beş vaḳti vaḳtiyle göre (Bölüm 1, Mısra 5). [yir,]

yirlü yirince gözle-: *Gereğine uygun olarak yapmak.*

1. Şoñ tañiyyât öñ oturmak ‘adl ü erkân eylemek
Cehr ü ahfâ yerlerin **yırlü yirince gözlemek** (Bölüm 3, Mısra 4). [yırlü yirince gözlemek, -mek]

yu-: Yıkamak.

1. Lîk bile **yuya** ka‘b u mirfâkın ile kılın (Bölüm 9, Mısra 4). [yuya, -y, -a]
2. Başlamak şağın **yumağ** biri biri ardınca tîz
Kaplâyı mesh eylemek başına tertîb müsteħağ (Bölüm 11, Mısra 2). [yumağ, -mağ]
3. **Yuyıcağ** her ‘uzvı oğmak du‘â ihfâ ile
Tonına fercine şu saçmak tahâret şoñuna (Bölüm 13, Mısra 2). [yuyıcağ, -y, -ıcağ]
4. Yalın ayak mesh idüp isrâf eylemek şuyı
Eksik artık **yumağ** üçden ğasl-i farz olan yerin (Bölüm 15, Mısra 3). [yumağ, -mağ]
5. Gevdesinde var menî kim pâk eylemek kıtı
Ellerin fercin **yumağ** her ‘uzvını üç kez **yumağ** (Bölüm 18, Mısra 3). [yumağ, -mağ]

yükin-: Diz çökmek, baş eğmek.

1. Ba‘de‘l-istincâ elin dîvâra sürüp **yükine** (Bölüm 13, Mısra 4). [yükine, -e]

yükin-: Başını yere koymak.

1. Evvelâ ne ħâric olursa sebîliyyetden ol
Tayanup yâ yadnanup yâ **yükinüben** uyumağ (Bölüm 16, Mısra 3). [yükinüben, -üben]

yüz: Yüz, suret, çehre.

1. Olmasa ba‘zı anuñ olmaz vuzûya i‘tibâr
Başa mesh itmek yumağ ayakların **yüzin** elin (Bölüm 9, Mısra 3). [yüzin, -in]

yüze katı şu ur-: Yüzüne suyu çarparak vurmak.

1. Tâ ki merğüb ola Ĥağ katında kılduğñ nemâz
Şuya sümkürmek tükürmek **yüze şu urmağ kıtı** (Bölüm 14, Mısra 3). [yüze şu kıtı urmağ, -mağ]

yüzün alnın bile yire ko-: Namazda secde etmek.

1. Kırunuñ ilerüğe toğunmamağ komağ yüzüñ
Koltuğ açmağ **yüzün alnın bile komağlık** yire (Bölüm 6, Mısra 11). [yüzün alnın bile yire komağlık, -lık]

yüzün ko-: Yüzünü yere koymak.

1. Kırunuñ ilerüğe toğunmamağ komağ yüzüñ
Koltuğ açmağ yüzün alnın bile komağlık yire (Bölüm 6, Mısra 10). [yüzün komağ, -mağ]

Z

zâhir ol-: Açığa çıkmak, meydana çıkmak, görünür olmak.

1. Setrin açmağ **zâhir olmağ** a‘mâ olduğında bir
Zikir itmek ğılmek ü ağsura virmeklik cevâb (Bölüm 8, Mısra 6). [zâhir olmağ, -mağ]

zamm it-: Namazda ayakta iken Fatîha suresinden sonra bir sure veya üç ayet okumak.

1. **Ẓamm idicek** üç ya dört âyet kadar ide hemîn
Sol bileğiñ tutup açmak parmağın ba'de 'ş-şürü' (Bölüm 6, Mısra 6). [*ẓamm idicek, -icek*]

zikir it-: *Konuşmak.*

1. Setrin açmak zâhir olmak a'mâ olduğunda bir
Ẓikir itmek gülmek ü ağısura virmeklik cevâb (Bölüm 8, Mısra 7). [*ẓikir itmek, -mek*]

zū-fünūn: *Bilgili kişi.*

1. Fikr-i fâsid eylemek ya'nî irtidâd ey **zū-fünūn** (Bölüm 16, Mısra 6). [*zū-fünūn.*]

Sonuç

Bu çalışmanın konusu olan manzum namaz risalesi Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi koleksiyonu 3436/8 numarada kayıtlıdır. Eserin müellifi ve müstensihi belli değildir. Eser mesnevi nazım şekliyle ve aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbı ile yazılmıştır. Eserin yazılma sebebi halka namaz, abdest ve guslün farz, vacip, sünnet ve müstehaplarını öğretmektedir. Başında veya sonunda eserin içeriğine dair herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Manzum namaz risalesi Eski Anadolu Türkçesi döneminde yazılmıştır. Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerini barındırmaktadır.

Manzum namaz risalesi ilk dönem Anadolu sahasında yazılan halk tipi mesnevilerin özelliklerini barındırmaktadır. Eser meclislerde şifahi olarak okunmak için yazılmıştır. Bu yüzden dili sadedir ve sanat kaygısından uzak olarak yazılmıştır. Eserde konu gereği pek çok Arapça ve Farsça kelime kullanılmıştır. Ancak bunlar dinî terminoloji olduğu için eserin dilini anlaşılabilir kılmamıştır.

Kaynakça

- Ay, Mahmut-Erdem, Engin, *İlahiyat Terimleri Sözlüğü*, Grafiker Yay., Ankara 2019.
- Ayverdi, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2010.
- Çelebioğlu, Amil, *Türk Edebiyatında Mesnevi (XV.yy. 'a kadar)*, Kitabevi Yay., İstanbul 1999.
- Dilçin, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yay., Ankara 2005.
- Dilçin, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara 1983.
- Gülsevin, Gürer, *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, TDK Yay., Ankara 1997.
- Karagöz, İsmail, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yay., Ankara 2010.
- Namaz Risalesi*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, 3634/8 vr. 1b-3a.
- Parlatır, İsmail, *Açıklamalı İslâmî Terimler Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara 2017.
- Tebdiz.com

Ek: Namaz Risalesi, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, 3436/8, vr. 1b-3a.

